

**SERİ MUHAKEME VE BASİT YARGILAMA USULLERİNİN ÖZELLİKLERİ VE
CEZA MUHAKEMESİ HUKUKU İLKELERİ ÇERÇEVESİNDE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Av. Elif ER *

ÖZET

Ceza Muhakemesi Kanunu'na, 7188 sayılı Kanunla “*Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulü*” adlı yeni muhakeme usulleri girmiştir. Her iki muhakeme usulü, mahkemelerin aşırı iş yükünü azaltma, usul ekonomisine katkı sağlama ve bozulan kamu düzenini kısa sürede yeniden sağlamayı amaçlamaktadır. Böylece, ceza muhakemesi hukukunun uzun süreçleri kısalmaktadır. Bu muhakeme usullerinin uygulanması ile birlikte makul sürede yargılanma sağlanmış olsa da; gerçek anlamda bir yargılama olmadığı gerekçesiyle, ceza muhakemesi hukuku temel ilkelerinin ihlali gündeme gelmektedir. Bu çalışmada yeni muhakeme usulleri olan seri muhakeme ve basit yargılama usulünün uygulama esasları ve ortaya çıkabilecek sorunlar ele alınarak, adil yargılanma hakkının ne ölçüde yerine getirildiği açıklığa kavuşturulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Seri Muhakeme, Basit Yargılama Usulü, Yeni Muhakeme Usulleri, Adil Yargılanma Hakkı, Ceza Muhakemesi Hukukunun Temel İlkeleri.

**THE CHARACTERISTICS AND EVALUATION OF QUICK TRIAL AND
SIMPLIFIED PROCEEDING WITHIN THE FRAMEWORK OF THE PRINCIPLES
OF CRIMINAL PROCEDURE LAW**

ABSTRACT

Within then scope of the law of criminal procedures, the recently issued law with 7188th serial number has introduced novel two trial procedures titled with “*Quick Trial*” and “*Simplified Proceeding*”. Both procedures aim to reduce the current substantial workload of courts, to increase economic efficiency of legal procedures, and to restore the disturbed public order within shorter legal period. Thus, longer periods required to maintain legal processes for criminal procedure are aimed to be shortened. Even though fair legal procedure period length has been attained after launch of aforesaid trial procedures, the fact that there ise no trial in real terms on the basis of breach of the fundamentals of the criminal law procedures comes to prominence. In an attempt to elucidate to the extent of how fair trial right is accomplished, the

* Avukat, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Doktora Programı Öğrencisi, ereeliff@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5785-3501.

objective of the present study is to evaluate the procedures drawn by the codes of practices of both “*Quick Trial*” and “*Simplified Proceeding*” as well as the issues potentially accompanied.

Keywords: Quick Trial, Simplified Proceeding, New Trial Procedures, Fair Trial Right, Fundamental Principles of the Law of Criminal Procedure.

GİRİŞ

Cumhuriyet savcısının kamu davasını açmada takdir yetkisi bulunsa da, bu yetki istisnai olup ceza muhakemesinde asıl hakim ilke, kamu davasının açılmasının mecburiliği ilkesidir¹. Ancak en basit uyuşmazlıklar dahi, tarafların alternatif çözüm yollarına olan yaklaşımlarının olumsuz olması nedeniyle geleneksel ceza muhakemesi süreçlerinin tamamı gerçekleştirilerek çözülmeye çalışılmaktadır². Bu durum ise beraberinde muhakemenin uzaması, yargıda iş yükünün giderek artması, bozulan kamu düzeninin yerine getirilmesinin zaman alması ve toplumun adalete olan güveninin sarsılması gibi sorunlara yol açmaktadır. Geleneksel ceza muhakemesi sürecinin uzun ve zahmetli olması, pek çok ülkede “*seri muhakeme, hızlandırılmış muhakeme, ceza kararnamesi veya savcı-sanık pazarlığı*” gibi farklı isimlerle karşımıza çıkan ama özünde muhakemenin seri, hızlı ve daha az masraflı çözümlenmesini amaçlayan birtakım alternatif çözüm arayışlarını gündeme getirmektedir³.

Kamuoyunda “*Yargı Reformu Paketi*” olarak adlandırılan, 7188 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun⁴ (7188 Sayılı Kanun) ile birlikte 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nda (CMK) yapılan değişikliklerle⁵ yeni bir

¹ **Özbek, Veli Özer/ Doğan, Koray/ Bacaksız, Pınar/ Tepe, İlker:** Ceza Muhakemesi Hukuku, Gözden Geçirilmiş 11. Baskı, Ankara, Eylül 2018, s. 65.

² **Kızıllarslan, Hakan:** “7188 Sayılı Kanun’la Ceza Muhakemesi Hukukuna Getirilen Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulleri”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:14, Sayı:183-184, Kasım- Aralık, 2019, (www.jurix.com.tr), (E.T. 27.05.2020), s. 1896.

³ **Erdem, Mustafa Ruhan/ Şentürk, Candide:** “Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Kurum Olarak Seri Muhakeme Yöntemi (CMK m. 250)”, Ceza Hukuku Dergisi, Cilt: 14, Sayı: 41, Aralık 2019, (www.jurix.com.tr), (E.T. 27.05.2020), s. 575.

⁴ 24.10.2019 Tarih ve 30928 Sayılı Resmi Gazete ile yayımlanmış ve aynı kanununun 31. maddesi ile CMK’ya eklenen geçici m. 5/1-c ile 01.01.2020 tarihinde yürürlüğe girmesi öngörülmüştür.

⁵ Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 250, 251 ve 252. maddelerinde özel yetkili mahkemelerin soruşturma ve yargılamalarına ilişkin düzenlemeler yer almaktaydı. Özel yetkili mahkemeler, 02.07.2012 tarihli ve 6352 sayılı Kanun’la yapılan değişikliklerle Terörle Mücadele Kanunu kapsamına alınmış, ardından 21.02.2014 tarihli ve 6526

kurum olarak hukukumuzda giren seri muhakeme ve basit yargılama usulleri, “*bazı suçlara ilişkin muhakeme*” başlığı altında karşımıza çıkmaktadır. Her iki kurum için kanun koyucu tüm suçlar bakımından ortak ve standart uygulanan muhakeme usulünü farklılaştırmayı, belirli bir önem derecesinin altındaki suçlarda muhakeme sürecini formalitelerden arındırmayı ve mahkemelerin artan iş yüklerini göz önüne alarak duruşma yapmaksızın kısa ve etkili bir sürede, bozulan kamu düzenini yeniden sağlamayı hedeflemektedir⁶. Bu nedenle, yargıdaki iş yükünün çıkmazına çözüm getirmek ve makul sürede yargılanmayı sağlayabilmek için, farklı kategorilerdeki davaların uygun işlemlere tabi tutulmasına yönelik ölçütlerin benimsenmesi gerekir⁷. Böylece, geleneksel ceza muhakemesi süreci yerine muhakeme ekonomisine yarar sağlayacak daha başka bir alternatif sürece başvurulması yoluna gidilerek, ceza hukukunun ikincillik ilkesi de yerine getirilmesi hedeflenir. Ceza muhakemesinin uzun süreçlerini azaltmak, aynı zamanda adil yargılanmanın da bir gereğidir⁸. Ancak, “*muhakeme sürecinin formaliteleri*” olarak adlandırılan bu geleneksel ceza muhakemesi süreci, bünyesinde doğrudan doğruyalık, aleniyet, sözlülük ve masumiyet karinesi gibi birtakım ilkeleri barındırmaktadır⁹. Bu ilkeler olmaksızın yürütülen bir ceza muhakemesi sürecinin ne ölçüde adil bir yargılanma olacağı hususu ise, tartışmalıdır.

Çalışmamızda, öncelikle yeni bir kurum olarak hukuk sistemimize giren ve düzenlenme amaçları benzer olan seri muhakeme ve basit yargılama usullerinin neler olduğu, uygulanma şartları ve uygulanma şekli incelenecektir. Bu inceleme esnasında, muhakemenin işleyişine ilişkin ortaya çıkabilecek sorunlara da yer verilecektir. Ardından, her iki kurumun ceza muhakemesi ilkeleri çerçevesinde değerlendirmesi yapılarak bu muhakeme usullerinin uygulanması halinde, adil yargılanma hakkının yerine getirilip getirilemeyeceği hususu açıklığa kavuşturulmaya çalışılacaktır.

sayılı Kanun’la bu mahkemeler tamamen kaldırılmıştır. Ceza Muhakemesi Kanunu’nun ilgili maddelerinde 7188 sayılı Kanun’la seri muhakeme ve basit yargılama usulleri olarak iki ayrı muhakeme usulüne yer verilmiştir.

⁶ **Değirmenci, Olgun**: “Ceza Muhakemesi Hukukunda Basit Yargılama Usulü (CMK m. 251-252)”, Terazi Hukuk Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 161, Ocak 2020, (www.jurix.com.tr), (E.T. 27.05.2020), s. 38; **Erdem/ Şentürk**, s. 57; **Şahin, Cumhuriyet/ Göktürk, Neslihan**: Ceza Muhakemesi Hukuku-II, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Şubat 2020, s. 202-203.

⁷ **Yücel, Mustafa T.**: “Ceza Adaletinde Sapmalar”, (<https://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php>), (E.T. 18.10.2020), s. 17-18.

⁸ **Balo, Yusuf Solmaz/Şentürk, Ekrem**: “Amerika Birleşik Devletleri Ceza Hukuku Uygulamasında Savcı-Sanık Pazarlığı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: XVII, Sayı: 1-2, 2013, (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/789321>), (E.T. 28.05.2020), s. 1284.

⁹ **Erdem/ Şentürk**, s. 575.

I. SERİ MUHAKEME VE BASİT YARGILAMA USULÜ

A. SERİ MUHAKEME USULÜ

1. Tanımı ve Amacı

Seri muhakeme usulü, CMK m. 250/1’de yer alan suçlardan dolayı başlatılan ceza soruşturması kapsamında Cumhuriyet savcısının şüpheliye müdafisi huzurunda yaptığı teklifin kabul edilmesi üzerine cezada indirim yapılması yönünde mahkemeye yazılı talepte bulunması durumunda talep doğrultusunda hüküm kurulmasını sağlayan bir kurumdur¹⁰. Anglo-Amerikan hukuk sisteminde bulunan ve Türk hukuk sistemine dahil edilip edilmeyeceği tartışılan “savcı-sanık pazarlığı” kurumunun, bu düzenleme ile bazı suçlar için ülkemiz şartlarına adapte edildiğini söyleyebiliriz¹¹.

Seri muhakeme süreci, şüphelinin daha az bir yaptırım beklentisiyle bu usulün uygulanmasını kabul etmesi üzerine başlamakta olup¹² bu süreçte, Cumhuriyet savcısının kendiliğinden seri muhakeme usulünü uygulaması mümkün değildir¹³. Bu usul, bir tarafta şüpheli diğer tarafta savcılık ile denetim ve onay makamı olarak mahkemenin bulunduğu bir süreci ifade etmektedir. Geleneksel ceza muhakemesinden farklı olarak, şüpheli tarafından bu usulün kabul edilmesi ile birlikte, iddianame düzenlenmesi veya duruşma ortamı yaratılarak bir yargılama yapılması ortadan kalkmakta; aynı zamanda, Cumhuriyet savcısına şüphelinin teklifi kabul etmesi halinde somut cezayı ve şüpheliye uygulanacak ceza indirimini belirleme yetkisi tanınmaktadır¹⁴. Şu halde, seri muhakeme usulü soruşturma evresine ilişkin bir düzenleme olup iddianamenin düzenlenmesi yerine görevli mahkemeye hitaben seri muhakeme talep yazısının düzenlendiği, Cumhuriyet savcısının talepten önce belirlediği cezai yaptırıma temel aldığı delilleri göstermek zorunda olmadığı, kural olarak mahkemenin takdirinde olan hapis cezasının ertelenmesi, seçenek yaptırımlara çevrilmesi ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumlarının da Cumhuriyet savcısı tarafından

¹⁰ Erdem/ Şentürk, s. 574.

¹¹ Dülger, Murat Volkan: “Yargı Reformu: Gerçekten Bir Reform Mu?”, (https://www.academia.edu/40554795/Yarg%C4%B1_Reformu_Ger%C3%A7ekten_Bir_Reform_Mu), (E.T. 20.11.2020), s. 9.

¹² Şahin/ Göktürk, s. 202.

¹³ Erdem/ Şentürk, s. 574; Aygörmez Uğurlubay, Gülsün A./ Haydar, Nuran/ Korkmaz, Mehmet: “Seri Muhakeme Usulüne İlişkin Sorunlar”, ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019/2, (<https://dergipark.org.tr/tr/>), (E.T. 27.05.2020), s. 265.

¹⁴ Erdem/ Şentürk, s. 574.

belirlenebildiği “*sui generis*” bir kurumdur¹⁵. Bu kurum, şüphelinin sorumluluğu kabul ettiği bir durumda; suçun niteliği, cezanın ağırlığı veya geleneksel ceza muhakemesi sürecinin uygulanması halinde hukuki ve sosyal yönden bir fayda bulunup bulunmadığı değerlendirilmeksizin, tüm ceza davalarının mahkemeye taşınmasının adil ve hakkaniyetli olmadığı esasına dayanmaktadır¹⁶. Nitekim, ceza hukukunda yer alan ikincilik ilkesi göz önüne alınarak, koşulları bulunduğu takdirde alternatif çözüm yollarına başvurulması gerektiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu nedenle, belli bir önem derecesinin altındaki suçlar için koşulların varlığı halinde, karşılaştırmalı hukuktaki örneklere benzer bir usul benimsenerek, hızlı bir muhakeme yöntemi ile yargının iş yükünün hafifletilmesi, muhakeme ekonomisine katkı sağlanması¹⁷ ve bozulan kamu düzeninin kısa sürede tesis edilmesi amaçlanmıştır¹⁸.

2. Koşulları

Seri muhakeme usulünün uygulanabilmesi birtakım şartların oluşmasına bağlı kılınmış olup bu şartların neler olduğu, CMK m. 250’de yer almaktadır. Ayrıca, CMK m. 250/15 ile bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar, Adalet Bakanlığı tarafından çıkarılan “*Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Yönetmeliği*”¹⁹ (Yönetmelik) ile düzenlenmiştir. Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresinde önüne gelen her işle ilgili olarak seri muhakeme usulüne başvuramaz. Buna göre; seri muhakeme usulü soruşturma evresi sonunda, kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmediği ve suç ancak CMK m. 250/1’de yer alan katalog suçlardan olduğu takdirde, Cumhuriyet savcısı veya kolluk tarafından şüphelinin seri muhakeme usulü konusunda bilgilendirilmesi, seri muhakeme usulünün uygulanmasına ilişkin teklifin yalnızca Cumhuriyet savcısı tarafından yapılması ve şüphelinin müdafii huzurunda bu teklifi kabul etmesi üzerine uygulama alanı bulacaktır²⁰. Her ne kadar madde metninde açıkça yer almasa da; CMK m. 250’de yer alan seri muhakeme, soruşturma evresi için kabul edilmiş bir kurumdur ve bu nedenle, öncelikle Cumhuriyet savcısı tarafından bir

¹⁵ **Yılmaz, Zahir/ Apiş, Özge:** “Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt: 26, Sayı: 1, Haziran 2020, ss. 62-106, (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1119190>), (E.T. 15.10.2020), s. 64.

¹⁶ **Şahin/Göktürk,** s. 203.

¹⁷ **Balo/ Şentürk,** s. 1276.

¹⁸ **Kızılarslan,** s. 1915.

¹⁹ Bu Yönetmelik, 31 Aralık 2019 Tarih ve 30995 Sayılı Resmi Gazete ile yayımlanmıştır.

²⁰ **Uğurlubay/ Haydar/ Korkmaz,** s. 260.

soruşturmanın başlatılmış olması, yürütülmesi, delillerin toplanılması ve şüpheli hakkında dava açabilecek derecede yeterli şüpheyeye ulaşılmış olması gerekir. Yapılan soruşturma neticesinde, kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi veya kovuşturma imkanının bulunmaması hallerinde, Cumhuriyet savcısı kovuşturmaya yer olmadığına karar verir. Kamu davası açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilmesi üzerine kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmediği takdirde, seri muhakeme usulü uygulanır. Bir soruşturma evresi kurumu olması nedeniyle, bu usulün uygulanması için CMK m. 158/6'da yer alan soruşturma yapılmasına yer olmadığı kararının (SYOK) verilmemiş olması gerektiği de belirtilmektedir²¹. Ayrıca, ön ödeme ve uzlaştırma kapsamındaki suçlar, seri muhakeme usulüne tabi değildir (Yönetmelik m. 5/1).

Seri muhakeme usulü, zaman bakımından 01.01.2020 tarihinden itibaren uygulama alanı bulmaktadır²². 01.01.2020 tarihi itibarıyla kovuşturma evresine geçilmiş, hükme bağlanmış veya kesinleşmiş dosyalarda uygulanmayacaktır. Ancak, iddianamenin iadesi sebebiyle 01.01.2020 tarihinde Cumhuriyet Başsavcılığına dönen dosyalar yönünden bu usulün uygulanabileceğini söylemek mümkündür. Her ne kadar Yargıtay, uzlaştırma ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması için lehe olan kanunu geçmişe yürütmekte ise de; kural olarak, usul kuralları derhal uygulama prensibine tabidir. Bu nedenle, seri muhakeme usulünün 01.01.2020 tarihinde kovuşturma aşamasına geçmiş dosyalar yönünden uygulanmayacağı şeklindeki düzenlemenin yerinde olduğu kanaatindeyiz.

a. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesine Karar Verilmemiş Olması

Seri muhakeme usulünün uygulanabilmesi için, kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmemiş olması gerekmektedir (CMK m. 250/1, Yönetmelik m. 5/2). Kamu davasının açılmasının ertelenmesi, seri muhakemeye göre öncelikli olup CMK m.250/1'de yer alan suçlar aynı zamanda kamu davasının açılmasının ertelenmesi kapsamında ise, öncelikle Cumhuriyet savcısı bu yolu deneyecek; şayet bu yönde karar verilmemiş ise, seri muhakeme usulü uygulanacaktır²³. Dolayısıyla, soruşturma evresi sonunda kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmediği takdirde, Cumhuriyet savcısı tarafından

²¹ Kızıllar, s. 1915-1916.

²² 24.10.2019 Tarih ve 30928 Sayılı Resmi Gazete ile yayımlanmış olan 7188 Sayılı Kanununun 31. maddesi ile CMK'ya eklenen geçici m. 5/1-c ile 01.01.2020 tarihinde yürürlüğe girmesi öngörülmüştür.

²³ Erdem/ Şentürk, s. 586; Şahin/ Gökçürk, s. 204.

seri muhakeme usulünün uygulanması zorunludur (Yönetmelik m. 5/2). Cumhuriyet savcısının bu konuda takdir yetkisi bulunmamaktadır²⁴. Ancak, Cumhuriyet savcısının seri muhakeme usulüne soruşturmanın hangi aşamasında başvuracağına ilişkin bir kural olmamakla birlikte; kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilebilmesi için CMK m. 171/2 gereğince yeterli şüphe arandığından, seri muhakeme açısından da “*kamu davası açma noktasına gelen ve yeterli şüpheyi haklı kılan delillere ulaşılmış*” olmasının gerektiğini söylemek mümkündür²⁵ (Yönetmelik m. 8/4). Dolayısıyla, seri muhakeme usulü için, soruşturma evresi tamamlanarak iddianame düzenlemek için gerekli olan yeterli şüpheye ulaşmak şarttır. Eğer, bu noktaya ulaşılamazsa, seri muhakeme usulünün uygulanması mümkün değildir.

b. Uygulanacağı Suç Tipleri

Seri muhakeme usulü, yalnızca CMK m. 250/1’de sayılan suçlar²⁶ için uygulama alanı bulmaktadır (CMK m. 250/1, Yönetmelik m. 6). Madde metninde bu suçlar sınırlı biçimde

²⁴ Uğurlubay/ Haydar/ Korkmaz, s. 263; Yılmaz/Apiş, s. 74.

²⁵ Erdem/ Şentürk, s. 586; Şahin/ Göktürk, s. 204; Yılmaz/Apiş, s. 74; Taneri, Gökhan: Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulü, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Ekim 2020, s. 39; Taşkın, Ş. Cankat: Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulü, Adalet Yayınevi, Ankara, Eylül 2020, s. 22-23.

²⁶ CMK m. 250/1: “*Soruşturma evresi sonunda aşağıdaki suçlarla ilgili olarak kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmediği takdirde seri muhakeme usulü uygulanır:*

(a) *Türk Ceza Kanunu’nda yer alan;*

1. *Hakkı olmayan yere tecavüz (madde 154, ikinci ve üçüncü fıkra),*
2. *Genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması (madde 170),*
3. *Trafik güvenliğini tehlikeye sokma (madde 179, ikinci ve üçüncü fıkra),*
4. *Gürültüye neden olma (madde 183),*
5. *Parada sahtecilik (madde 197, ikinci ve üçüncü fıkra),*
6. *Mühür bozma (madde 203),*
7. *Resmi belgenin düzenlenmesinde yalan beyan (madde 206),*
8. *Kumar oynanması için yer ve imkan sağlama (madde 228, birinci fıkra),*
9. *Başkasına ait kimlik veya kimlik bilgilerinin kullanılması (madde 268) suçları.*

(b) *10/07/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar İle Diğer Aletler Hakkında Kanunun 13’üncü maddesinin birinci, üçüncü ve beşinci fıkraları ile 15’inci maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında belirtilen suçlar.*

(c) *31/08/1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanununun 93. Maddesinin birinci fıkrasında belirtilen suç.*

(d) *13712/1968 tarihli ve 1072 sayılı Rulet, Tilt, Langırt ve Benzeri Oyun Alet ve Makinaları Hakkında Kanunun 2’inci maddesinde belirtilen suç.*

sayılmış olup benzetme yoluyla genişletilmesi mümkün değildir²⁷. Ancak, kanun koyucunun niçin bu suçları seri muhakeme kapsamına aldığı hususunda bir açıklık bulunmamaktadır²⁸. Gerekçede, sadece “*ağır iş yükü altında bulunan ceza adalet sistemlerinin vahamet arz etmeyen basit suçlarda uygulanarak muhakeme sürecini basitleştirme yönünde adımlar atmasının Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin tavsiye kararlarına da konu olduğu*” şeklinde bir ifadeye yer verilmiştir²⁹. Kanun koyucunun kendi kabulü kapsamında nispeten daha hafif nitelikte olduğunu varsaydığı suçlar yönünden tek tek sayma yoluna giderek, seri muhakeme kapsamını belirlediği söylenebilir³⁰. Ayrıca, CMK m. 250/1’de yer alan suç tipleri incelendiğinde, bu suçların somut mağduru olan suçlar değil; soyut anlamda toplumdaki herkesin mağdur konumunda olduğunu ifade etmek mümkündür.

Her ne kadar CMK m. 250 ve Yönetmelik’te bir açıklık bulunmasa da, Erdem/Şentürk’e göre, CMK m. 250/1’de yer alan suçlar ile madde metninde sayılmayan suçların birlikte işlenmesi halinde, uzlaştırma hükümlerinde olduğu gibi (CMK m. 253/3), seri muhakeme usulüne başvurulamayacaktır³¹.

c. Şüphelinin Bilgilendirilmesi

Seri muhakeme usulünde, Cumhuriyet savcısı veya onun talimatı üzerine kolluk görevlileri tarafından şüpheliye seri muhakeme usulü hakkında bilgi verilir ve bu şekilde şüphelinin usul hakkında aydınlatılması sağlanır (CMK m. 250/2, Yönetmelik m. 8/2 ve m.10). Bilgilendirmenin yalnızca şifahi değil, yazılı da olması gerekir³². Madde metninde bilgilendirmenin ne kapsamda olacağına ilişkin bir belirleme yer almasa da; Yönetmelik m. 10/1’de bilgilendirmenin hangi hususları kapsayacağı hususu ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Buna göre; “*şüpheliye isnat edilen eylem ve eylemin oluşturduğu suç ile bu suçun seri muhakeme usulü kapsamına girdiği, kamu davasının açılması için yeterli şüphenin bulunduğu, şüphelinin özgür iradesi ve müdafii huzurunda kabul ettiği takdirde bu usulün*

(e) 24/04/1969 tarihli ve 1163 sayılı Kooperatif Kanununun ek 2’inci maddesinin birinci fıkrasının (1) numaralı bendinde belirtilen suç.”

²⁷ Erdem/Şentürk, s. 587; Uğurlubay/ Haydar/ Korkmaz, s. 264.

²⁸ Uğurlubay/ Haydar/ Korkmaz, s. 264.

²⁹ <https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlarno=256570&pkanunnumarasi=7188>, (E.T. 28.05.2020).

³⁰ Kızılarşlan, s. 1920.

³¹ Erdem/Şentürk, s. 587.

³² Yılmaz/Apiş, s. 76.

uygulanacağı ve belirlenecek temel cezanın yarı oranında indirileceği, Cumhuriyet savcısı tarafından teklif edilen yaptırım hakkında talep doğrultusunda mahkemenin hüküm kuracağı, bu hükme karşı itiraz kanun yoluna başvurulacağı, teklifin kabulünün ancak müdafî huzurunda gerçekleştirilebileceği, şüphelinin seçtiği bir müdafî yoksa istemi aranmaksızın kendisine bir müdafî görevlendirileceği, mahkeme tarafından hüküm kuruluncaya kadar her aşamada seri muhakeme usulünden vazgeçilebileceği, mahkemece verilen hükmün adli sicile kaydedileceği, bu usulün uygulanmasını kabul etmediği takdirde genel hükümlere göre hakkında iddianame düzenlenerek kamu davası açılacağı ve genel hükümlerin uygulanmasına geçilmesi halinde, seri muhakeme usulünü kabul ettiğine ilişkin beyanları ile bu usulün uygulanmasına dair diğer belgelerin soruşturma ve kovuşturma işlemlerinde delil olarak kullanılmayacağı” hususları kapsamında şüpheliye bilgilendirme yapılacaktır.

Bilgilendirme yükümlülüğünün Cumhuriyet savcısının yanı sıra kolluğa da tanınmış olması, bizce yerinde bir düzenleme değildir. Kolluğun hukukçu olmaması sebebiyle bilgilendirmenin sağlıklı ve kapsamlı bir biçimde yapılamayacağı, şüphelinin özgür iradesini etkileyebilecek nitelikte kabule yönelik zorlamaların yaşanabileceği veya şüphelinin yüklenen suç bakımından geleneksel ceza muhakemesi sürecinin işletilmesi halinde beraat etme olasılığı varken kolluk tarafından bu hakkından vazgeçmek zorunda olduğu yönünde bir izlenimin yaratılması şeklindeki birtakım sorunların ortaya çıkması muhtemeldir.

Bu yüzden, bilgilendirme yükümlülüğünün yalnızca Cumhuriyet savcısına ait olması gerektiği düşüncesindeyiz. Ancak, soruşturma evresi sürecinin neredeyse tamamının Cumhuriyet savcısından ziyade kolluk tarafından yürütülmesi söz konusu olduğu için, bu husus, uygulamaya yönelik bir sorun olarak kalmaya devam edecektir.

Bilgilendirme aşaması, şüphelinin herhangi bir zorlama veya yönlendirme etkisi altında kalmaksızın özgür iradesi ile bu usulün uygulanmasını kabul edip etmeyeceğine ilişkin önemli bir aşama olup bu noktada, müdafînin rolü oldukça önemlidir. Şüphelinin özgür iradesini yönlendirme, kabule zorlama veya bilgilendirmenin kapsamının yeterince şüpheliye aktarılmamış olma ihtimalinin önüne geçmek adına, şüphelinin yanında müdafînin bulunması gerekir. Ancak CMK m. 250’de düzenlenmeyen bu husus, maddenin düzenlenmesinden sonra çıkartılan Yönetmelik’te de yer almamaktadır. Seri muhakeme usulünün tipik bir soruşturma işlemi olması ve müdafînin soruşturma evresindeki etkinliğinin önemi göz önüne alındığında, müdafînin ancak teklifin kabulü aşamasında bu sürece dahil edilmesinin, geç bir aşama olduğu kanaatindeyiz.

Seri muhakeme usulünde şüphelinin sürece ilişkin bilgilendirilmesi için, hazır bulunması gerekmektedir. Resmi mercilere beyan edilmiş olup da soruşturma dosyasında yer alan adreste bulunmama veya yurtdışında olma ya da başka bir nedenle şüpheliye ulaşılamaması halinde, seri muhakeme usulü uygulanmaz (CMK m. 250/13, Yönetmelik m. 5/6). Şüpheli yurt dışında veya başka bir adreste olmasına rağmen, kendisine ulaşılabilir ise, seri muhakeme usulünün uygulanabilmesi için şüphelinin bulunduğu yerden dönmesi beklenmeli; şayet, şüpheliye ulaşamıyor ise, soruşturmanın genel hükümlere göre sonuçlandırılmalıdır³³.

d. Şüphelinin Teklifi Kabul Etmesi

Cumhuriyet savcısı tarafından seri muhakeme usulünün uygulanması şüpheliye teklif edilir ve şüphelinin müdafisi huzurunda teklifi kabul etmesi halinde, bu usul uygulanır (CMK m. 250/3, Yönetmelik m. 5/3). Teklif, münhasıran Cumhuriyet savcısı tarafından yapılacağından kolluğun böyle bir yetkisi olmadığı gibi, bu yetkinin kolluğa devredilmesi de söz konusu değildir³⁴. Seri muhakeme usulü, Cumhuriyet savcısının etkin rol üstlendiği bir muhakeme türüdür³⁵. Cumhuriyet savcısı tarafından seri muhakeme usulünün uygulanmasının teklif edilmesi ile birlikte, ayrıca şüpheliye uygulanacak yaptırımların neler olduğu açıklanır (Yönetmelik m. 10/2). Bu aşamada şüpheliden kendisine bir müdafisi seçmesi istenir; müdafisi bulunmayan şüpheli için, istemi aranmaksızın müdafisi atanır (Yönetmelik m. 11/2). Seri muhakeme usulünün uygulanmasına ilişkin teklifin SEGBİS veya istinabe yoluyla yapıldığı hallerde şüphelinin seçtiği bir müdafisi yoksa; teklifin kabulünde hazır bulunması için müdafisi görevlendirilmesi, istinabe evrakı gönderilen ya da SEGBİS ile dinleme talep edilen yer Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yapılmakta olup bu durumda, soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcısı tarafından ayrıca bir müdafisi görevlendirilmesi söz konusu değildir (Yönetmelik m. 11/3). Şüphelinin teklifi müdafisi huzurunda kabul etmesi şeklindeki düzenleme ile birlikte, zorunlu müdafiliğin özel bir uygulamasına yer verilmiş olmaktadır³⁶.

Seri muhakeme usulü, teklifin şüpheli tarafından müdafisi huzurunda kabul edilmesi halinde uygulama alanı bulacak; aksi halde, soruşturmaya genel hükümlere göre devam edilecektir. CMK m. 250/3 ve Yönetmelik m. 5/3'te yer alan düzenlemeden müdafisi,

³³ Erdem/ Şentürk, s. 587.

³⁴ Erdem/ Şentürk, s. 588; Yılmaz/Apiş, s. 77.

³⁵ Yılmaz/Apiş, s. 64.

³⁶ Erdem/ Şentürk, s. 588; Şahin/ Göktürk, s. 205; Taneri, s. 48.

Cumhuriyet savcısının şüpheliye seri muhakeme usulünü teklifi sırasında değil; teklifin kabul edileceği sırada huzurda bulunması gerektiği ve teklif ile kabul aşamasının ayrı zamanlarda gerçekleşeceği şeklinde belirsiz bir anlam ortaya çıkmaktadır. Şayet müdafî yalnızca teklifin kabulü esnasında bulunacak ise; seri muhakeme usulünde müdafînin etkin bir denetim için değil, yalnızca şüphelinin yanında “şeklen yer alması” gibi bir sonucuna yol açacaktır. Bu nedenle, müdafî olmaksızın teklif yapılmamalıdır³⁷. Teklifin şüpheliye müdafî huzurunda yapılması, seri muhakeme usulünün uygulanması esnasında şüphelinin özgür iradesiyle hareket edip etmediğinin denetlenmesi bakımından oldukça önemlidir. Müdafînin hazır bulunması, şüphelinin özgür iradesine yönelik herhangi bir baskı veya yönlendirmenin önüne geçmekte; aynı zamanda, bilgilendirme aşamasında Yönetmelik’te yer alan koşulların usulüne uygun yerine getirilip getirilmediğini denetleme imkanı sağlamaktadır. Seri muhakeme usulünde, şüphelinin özgür iradesi ile hareket etmesinin sağlanması adına, etkin bir müdafînin rolü oldukça büyüktür. Nitekim, kanun gerekçesinde, teklif sırasında müdafînin bulunmasının bu usulün uygulanabilmesi için olması gereken zorunlu koşullardan olduğu vurgulanmaktadır³⁸. Uygulamada, yeknesaklığın sağlanması ve hak kaybının yaşanmaması için, müdafînin teklif sırasında bulunmasının bu usulün sağlıklı uygulanabilmesi bakımından zorunlu bir koşul olduğu bilinciyle hareket edilmelidir.

Teklif, Cumhuriyet savcısı tarafından şüpheliye yapılmakta olup şüpheli dışında bir kişiye ya da müdafîye teklif götürülmesi mümkün değildir³⁹. Mağdur veya suçtan zarar gören kimselerin varlığı halinde, bu kimselere teklif götürülüp götürülemeyeceği hususunda ise, kanunda herhangi bir düzenleme mevcut değildir. Zira, seri muhakeme usulü sürecinin herhangi bir aşamasına mağdur ya da suçtan zarar görenin dahil edilmediği aşıkardır⁴⁰. Mağdur haklarının gün geçtikçe önem kazandığı ceza muhakemesi sistemi açısından bu durumun olumsuz bir gelişme olduğu söylenebilir.

Seri muhakeme usulünün uygulanmasını teklif etmek amacıyla şüpheli hakkında zorla getirme kararı verilemez ve yakalama emri düzenlenemez (Yönetmelik m. 7). Cumhuriyet savcısı, şüpheliyi seri muhakeme usulünün uygulanmasını teklif etmek amacıyla en kısa

³⁷ Şahin/Göktürk, s. 205.

³⁸ <https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlarno=256570&pkanunnumarasi=7188>, (E.T. 28.05.2020).

³⁹ Erdem/ Şentürk, s. 588.

⁴⁰ Erdem/ Şentürk, s. 589.

sürede davet eder (Yönetmelik m. 9/1). Davet; telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi iletişim araçlarından yararlanmak suretiyle de yapılır. Şüphelinin mazeretsiz olarak davete icabet etmemesi, resmi mercilere beyan etmiş olup da soruşturma dosyasında yer alan adreste bulunmaması veya yurtdışında olması ya da başka bir nedenle şüpheliye ulaşılamaması halinde Cumhuriyet savcısı tarafından bu durum tutanağa bağlanır ve soruşturmaya genel hükümlere göre devam edilir (Yönetmelik m. 9/2).

Şüphelinin müdafî huzurunda teklifi kabul etmesiyle, seri muhakeme usulü uygulanacaktır. Şüphelinin teklifi kabul etmesi halinde, seri muhakeme usulü kabul tutanağı düzenlenir (Yönetmelik m. 10/8). Tutanakta şüpheliye isnat edilen eylem, şüphelinin kabul beyanı, belirlenen sonuç ceza ve/veya güvenlik tedbiri ile uygulandığı takdirde hükmün açıklanmasının geri bırakılması, seçenek yaptırım veya hapis cezasının ertelenmesine ilişkin hususlar yer alır. Kabul tutanağı Cumhuriyet savcısı ve şüpheli ile müdafî tarafından imzalanır. Talebi halinde, teklifi değerlendirmesi için şüpheliye bir ayı aşmamak üzere makul bir süre verilir (Yönetmelik m. 10/3). Şüphelinin mazereti olmaksızın belirlenen süre içinde gelmemesi veya bu usulün uygulanmasını kabul etmediğini bildirmesi durumunda, soruşturmaya genel hükümlerine göre devam edilecektir (Yönetmelik m. 10/4). Şüpheli teklifi kabul etmeyerek, soruşturmanın genel hükümlere göre devam edilmesini de isteyebilir. Şahin/Göktürk'e göre, müdafî huzurunda yapılan teklif üzerine teklifi değerlendirmesi için şüpheliye ayrıca süre verilmemelidir⁴¹. Teklifin kabulü, şüphelinin eylemi gerçekleştirdiği ve sorumluluğu da kabul anlamına gelmektedir⁴². Teklifin şüpheli tarafından kabul edilmesi ancak müdafî tarafından "*şüphelinin menfaatine aykırı olduğu gerekçesiyle*" bu usulün kabul edilmemesi yönünde görüş bildirilmesi halinde ise, hangi beyanın esas alınacağı belirsizdir. Bu konuda CMK m. 250 ve Yönetmelik hükümlerinde herhangi bir düzenleme yer almasa da; şüpheli ve müdafînin menfaatinin çatışması halinde, şüphelinin özgür irade beyanının esas alındığı bu usul yönünden şüphelinin iradesinin esas alınacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

Şüpheli, mahkeme tarafından hüküm kuruluncaya kadar seri muhakeme usulünün uygulanmasına yönelik iradesinden vazgeçebilir (Yönetmelik m. 5/4). Taneri'ye göre, belirtilen husus, kanun koyucunun amacını aşar nitelikte olup süreci gerçekten uzatabilecek nitelikteki bir hükümdür⁴³. Vazgeçmeye sonuç bağlanabilmesi için, şüphelinin teklifi müdafî

⁴¹ Şahin/Göktürk, s. 205.

⁴² Şahin/Göktürk, s. 205.

⁴³ Taneri, s. 51.

huzurunda özgür iradesi ile kabul etmesi oldukça önemlidir. Şüpheli tarafından ilk önce teklif kabul edilmemiş ise; daha sonra şüpheli iradesini kabul yönünde değiştirerek, seri muhakeme usulünün uygulanmasını iddianame düzenleninceye kadar talep etmesi mümkündür⁴⁴. Aynı durum, Cumhuriyet savcısı için de geçerlidir. Cumhuriyet savcısı seri muhakeme usulünün uygulanmasını mahkemeden talep edinceye kadar şüpheliye yüklenen suçun hukuksal niteliğinin değiştiği kanaatine varırsa, soruşturmaya genel hükümlere göre devam edebilecektir⁴⁵. Çünkü bu usule başvurulmuş olması, delil toplanması keyfiyetini ve maddi gerçeğe ulaşma amacını ortadan kaldırmamaktadır⁴⁶. Şüphelinin teklifi kabul etmesinden sonra soruşturma konusu eyleme bir başkasının iştirak ettiğinin ortaya çıkması halinde ise ikili bir ayrıma gidilerek, mahkeme tarafından henüz bir hüküm kurulmamış ise diğer şüpheliye de usulün uygulanması teklif edileceği; şayet mahkeme tarafından hüküm kurulmuş ise, diğer şüphelinin bu teklifi kabul etmemiş olmasının bu aşamada kurulan hükmü ortadan kaldırmayacağı belirtilmektedir⁴⁷.

3. Uygulanamayacağı Haller

Kanun bazı hallerde, seri muhakeme usulünün uygulanmasını kabul etmemiştir. Seri muhakeme usulünde niçin bu yönde bir düzenlemeye yer verildiği hususunda gerekçede herhangi bir açıklama yer almamaktadır. Seri muhakeme usulünde özgür irade esas alındığı için, şüphelinin seri muhakeme sürecinin işleyişi ile uygulanacak yaptırımın sebep ve sonuçlarını sağlıklı bir biçimde algılayabilecek yeterlilikte olması ve suça iştirak halinde bireysel takdirlerin diğer şüphelileri etkilemesi nedeniyle bu düzenleme yoluna gidildiği şeklinde bir değerlendirme yapılmaktadır⁴⁸.

Gerek CMK m. 250/11 gerekse Yönetmelik m. 7/1'e göre, "*suç, seri muhakeme kapsamında olsa bile Türk Ceza Kanunu'nda yer alan; yaş küçüklüğü, akıl hastalığı, sağır ve dilsizlik hallerinde bu usul uygulanmayacağı*" ifade edilmektedir. Yaş küçüklüğü, akıl hastalığı, sağır ve dilsizlik hallerinde, erişkin ve sağlıklı bireylerde olduğu gibi irade serbesti ve yüklenen suçun hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneğinin yeterince gelişmediği kabul edilmektedir⁴⁹. Cumhuriyet savcısı tarafından şüphelinin bu durumda olup olmadığına

⁴⁴ Şahin/Göktürk, s. 205.

⁴⁵ Erdem/ Şentürk, s. 589.

⁴⁶ Erdem/ Şentürk, s. 589.

⁴⁷ Erdem/ Şentürk, s. 588; Yılmaz/Apiş, s. 84.

⁴⁸ Kızılarşlan, s. 1923-1924.

⁴⁹ Kızılarşlan, s. 1925.

dair değerlendirme yapılmasının mümkün olmadığı kabul edilerek, kanun koyucu tarafından bu kapsamda olan kişiler yönünden seri muhakeme usulü yoluna gidilmesi engellenmiştir⁵⁰. Çünkü, seri muhakeme usulünde esas olan, şüphelinin özgür iradesi ile müdafî huzurunda Cumhuriyet savcısının teklifini kabul etmesidir. Öte yandan, muhakemenin her aşamasında müdafî bulunan bu kişilerin lehlerine sonuçlanabilecek olan seri muhakemeden yararlanabilmelerinin Anayasa’da yer alan eşitlik ilkesi yönünden yerinde olacağı da ifade edilmektedir⁵¹.

Seri muhakeme usulünün uygulanamayacağı diğer bir hal ise, suçun iştirak halinde işlenmesi durumuna ilişkindir. Seri muhakeme usulü sürecinde aynı suçtan dolayı birden fazla şüpheli varsa, şüphelilerin tamamının bu usulün uygulanmasını kabul etmesi gerekir. Şüphelilerden biri kabul etmezse, seri muhakeme usulü uygulanmayacaktır (CMK m. 250/11). Teklifi kabul etmeyen şüphelinin soruşturmaya konu eyleme azmettiren, fail veya yardım eden olarak mı iştirak ettiğinin bir önemi bulunmamaktadır⁵². Yönetmelik m. 7/2’de, madde metninden farklı olarak, “*suçun iştirak halinde işlenmesi durumunda şüphelilerden birinin bu usulün uygulanmasını kabul etmemesi veya birinci fıkra kapsamındaki kişilerle birlikte işlenmesi halinde seri muhakemenin uygulanmayacağı*” şeklinde ifade edilmiştir. Burada, seri muhakeme usulünün uygulanmayacağı hallerin kapsamı, Yönetmelik ile genişletilmiştir. Kanun varken, Yönetmelik’in öne çıkartılmasının ne derece doğru bir uygulama olduğu tartışılır.

Ülkemiz açısından bu düzenleme, seri muhakeme usulünü kabul etmeyen diğer iştirak edenlere yönelik ikna çabaları veya girişimde bulunma ihtimaline yol açabilir. Ayrıca şüphelilerden birinin teklifi kabul etmesi ancak diğer şüphelilerin kabul etmemesi halinde, bu kabule ilişkin beyanın, genel soruşturma usullerine göre yürütülmesine devam eden yargılamanın adillliğini etkileme ihtimali veya şüpheliler aleyhine bir kanaat olarak değerlendirilmesi sorunu gündeme gelebilir⁵³. Her ne kadar CMK m. 250/10’da, “*seri muhakeme usulünün herhangi bir sebeple tamamlanamaması veya soruşturmanın genel hükümlere göre sonuçlandırılması amacıyla Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmesi hallerinde, şüphelinin seri muhakeme usulüne ilişkin beyanları ile bu usulüm uygulanmasına dair diğer belgelerin takip eden soruşturma ve kovuşturma işlemlerinde delil olarak*

⁵⁰ Erdem/ Şentürk, s. 589.

⁵¹ Taneri, s. 62.

⁵² Erdem/ Şentürk, s. 588.

⁵³ Kızılarşlan, s. 1924.

kullanılmayacağı” belirtilmiş ve şüphelinin kabul beyanı ikrar mahiyetinde olmasa da, ileriki aşamalarda mahkemenin şüpheliler hakkındaki nihai kararını etkileme ihtimali söz konusu olabilir.

4. Seri Muhakemenin Kabulü Üzerine Yapılacak İşlemler

Seri muhakeme usulünün koşulları gerçekleştiğinde, Cumhuriyet savcısı bu usulü uygulamak zorunda olup bu konuda herhangi bir takdir yetkisi bulunmamaktadır. Seri muhakeme usulünün kabulü ile birlikte koşulları tamamlanan bu sürece ilişkin olarak, öncelikle Cumhuriyet savcısı tarafından somut cezanın belirlenmesi gerekmektedir. Seri muhakeme usulünde şüpheliye uygulanacak yaptırımı belirleme yetkisi, Cumhuriyet savcısına aittir⁵⁴. CMK m. 250/4’e göre, “*Cumhuriyet savcısı, TCK m. 61/1’de belirtilen hususları göz önünde bulundurarak, suçun kanuni tanımında yer alan cezanın alt ve üst sınırı arasında tespit edeceği temel cezadan yarı oranında indirim uygulamak suretiyle*” yaptırımını belirler.

Cumhuriyet savcısı, TCK’nın 61. maddesinin “*diğer fıkraları dikkate alınmaksızın*” sadece birinci fıkrasına göre, suçun kanuni tanımında öngörülen alt ve üst sınırlar arasında bir yaptırım belirler. Temel ceza belirlenirken; TCK m. 61/1’e göre suçun işleniş biçimi, suçun işlenmesinde kullanılan araçlar, suçun işlendiği zaman ve yer, suçun konusunun önem ve değeri, meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığı, failin kast veya taksire dayalı kusurunun ağırlığı ile failin güttüğü amaç ve saik göz önünde bulundurulur⁵⁵.

Bu değerlendirme ölçütleri, doğrudan olayın ve failin fiilinin nitelikleri ile ilişkilidir⁵⁶. Bunun dışında faile bir ceza önerisinde bulunulması mümkün olmayıp bu yaptırımlar üzerinden, ayrıca başka bir artırım veya indirim yapılması da söz konusu değildir⁵⁷. Şüpheliye yüklenen eylemin haksız tahrik altında işlendiği veya teşebbüs aşamasında kaldığı durumlarda dahi, Cumhuriyet savcısına yalnızca TCK m. 61/1 hükümleri gereğince ceza tayini yoluna gidebilme yetkisinin verilmesi, cezanın bireyselleştirilmesi bakımından şüpheli aleyhine bir durum yaratmaktadır.

⁵⁴ Şahin/Göktürk, s. 205; Uğurlubay/ Haydar/ Korkmaz, s. 269; Taneri, s. 54.

⁵⁵ Şahin/Göktürk, s. 205.

⁵⁶ Kızılarslan, s. 1932.

⁵⁷ (<https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlarno=256570&pkanunnumarasi=7188>.) (E.T. 28.05.2020). Ayrıca, TCK’nın 61. maddesinin birinci fıkrası göz önünde bulundurularak temel cezanın belirleneceğine dair düzenleme, 61. maddenin diğer fıkralarının, örneğin iştirak bakımından beşinci fıkranın, uygulanmayacağı anlamına gelmediği yönündeki görüş için bkz. Şahin/Göktürk, s. 205.

Cumhuriyet savcısı, CMK m. 250/4'e göre temel cezayı belirledikten sonra, bu ceza miktarı üzerinden “*yarı oranında indirim*” yaparak sonuç cezayı, varsa ayrıca güvenlik tedbirlerini belirleyecektir (Yönetmelik m. 10/5). Cumhuriyet savcısının indirim uygulamama ya da indirim oranını belirleme şeklinde bir takdiri söz konusu değildir⁵⁸. Ayrıca, bu madde kapsamında yaptırım uygulanması, güvenlik tedbirlerine ilişkin hükümlerin uygulanmasına engel teşkil etmez (CMK m. 250/7). Burada, güvenlik tedbirlerinden belli hakları kullanmaktan yoksun bırakma, müsadere, tekerrür ve sınır dışı edilmenin anlaşılması gerekir. Yaş küçüklüğü, akıl hastalığı ile sağır ve dilsizlik hali seri muhakeme usulünün kapsamı dışında kaldığı için, çocuklar ve akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanmasından zaten söz edilemeyecektir⁵⁹. Müsadereye ilişkin verilecek kararın da, orantılılık ilkesi çerçevesinde uygulanması önemlidir. Uygulamada, çoğu zaman şüpheli yüklenen suçun mahiyetinden ziyade suça konu eşyanın müsadere edilmesinden dolayı kayba uğramaktadır. Ancak, seri muhakemede usulünde Cumhuriyet savcısının müsadere kararı vermesi halinde, orantılılık ilkesini nasıl değerlendireceği belirsizdir.

Koşulları bulunması halinde, Cumhuriyet savcısı tarafından dördüncü fıkra uyarınca belirlenen hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesi veya ertelenmesi mümkündür (CMK m. 250/5, Yönetmelik m. 10/7). Hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesi veya ertelenmesine ilişkin TCK m. 50 ile m. 51 hükümleri incelendiğinde; objektif koşulların yanı sıra, “*failin kişiliği, sosyal ve ekonomik durumu, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlık ve suçun işlenmesindeki özellikler*” ya da “*mükerrir olmaması ve suç işlendikten sonra yargılama sürecinde gösterdiği pişmanlık dolayısıyla tekrar suç işlemeyeceği yönünden kanaat oluşması*” şeklinde birtakım sübjektif koşulların varlığı da dikkate alınmaktadır. Burada sorun, seri muhakeme usulünün uygulanması açısından “*ortada bir yargılama söz konusu olmadığı*” için, adeta mahkeme konumuna geçerek karar verecek olan Cumhuriyet savcısının nasıl bir yol izleyeceğidir⁶⁰. Öğretide bir görüş, sübjektif koşullar yönünden Cumhuriyet savcısında bir kanaat oluşmasını⁶¹; diğeri ise, Cumhuriyet savcısının yalnızca objektif koşulları göz önüne alarak, belirlenen hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesi veya ertelenmesine karar vermesi gerektiğini ifade etmektedir⁶². Seri muhakeme usulünde

⁵⁸ Erdem/ Şentürk, s. 591; Kızılarşlan, s. 1933.

⁵⁹ Erdem/ Şentürk, s. 593.

⁶⁰ Erdem/ Şentürk, s. 591.

⁶¹ Kızılarşlan, s. 1933-1935.

⁶² Erdem/ Şentürk, s. 591.

esasen bir ortada yargılama söz konusu olmadığı için, Cumhuriyet savcısının sübjektif koşullar bakımından kanaat edinmesi oldukça güçtür.

CMK m 250/6'da, *“bu maddeye göre belirlenen yaptırımlar hakkında Cumhuriyet savcısı tarafından koşullarının bulunması halinde 231'inci madde kıyasen uygulanabilir”* denilmek suretiyle, seri muhakeme usulünde hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilebileceği işaret edilmektedir. CMK m.250/6'da yer alan *“kıyasen”* ifadesinin kanun koyucu tarafından niçin kullanıldığı hususu, açık değildir⁶³. Bu konuya ilişkin iki nokta önemlidir: İlki, şüpheliye hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararını kabul edip etmediğinin sorulmasına ilişkindir. Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının uygulanabilmesi için, CMK m. 231/6'da belirtilen koşullara ilaveten, sanığa hükmün açıklanmasının geri bırakılmasını kabul edip etmediği sorulmaktadır. Sanığın kabul etmemesi halinde, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmez. Ancak, seri muhakeme usulüne ilişkin bu yönde bir düzenleme yoktur. Kanaatimizce, seri muhakeme usulünde şüpheliye hükmün açıklanmasının geri bırakılmasını kabul edip etmediği sorulmalıdır. Bir diğer nokta ise; hapis cezasının ertelenmesi ve hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının aynı olayda birlikte gerçekleşmesi halinde hangisine karar verileceği hususudur⁶⁴. CMK m. 250'de, Cumhuriyet savcısı tarafından belirlenen hapis cezasının önce seçenek yaptırımlara çevrilmesi, daha sonra hükmün açıklanmasının geri bırakılması alternatifine yer verileceği şeklinde bir sıralama söz konusudur. Yönetmelik m. 10'da yer alan düzenleme ise, aksi yöndedir. Bu düzenlemeler karşısında, kanun koyucunun bilinçli bir sıralama yoluna gidip gitmediği belirsizdir. Hapis cezasının ertelenmesi ve hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının aynı olayda birlikte gerçekleşmesi halinde, öncelikle CMK m. 250/6'ya göre hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmesi gerektiği ifade edilmektedir⁶⁵.

Seri muhakeme usulünde, soruşturma evresi sonunda bir iddianame düzenlenmez. Cumhuriyet savcısı, somut cezayı belirledikten sonra, şüpheli hakkında seri muhakeme usulünün uygulanmasını yazılı olarak görevli mahkemeden talep eder⁶⁶. Talep yazısında (talepname) aşağıdaki hususlara yer verilmiştir (CMK m. 250/8 ve Yönetmelik m. 12):

a) Şüphelinin kimliği ve müdafii,

⁶³ Kızılarslan, s. 1935. Ayrıntılı bilgi için bkz. Erdem/ Şentürk, s. 592.

⁶⁴ Erdem/ Şentürk, s. 592.

⁶⁵ Erdem/ Şentürk, s. 592.

⁶⁶ Şahin/ Göktürk, s. 206.

- b) Mağdur veya suçtan zarar görenin kimliği ile varsa veya kanuni temsilcisi,
- c) İsnat olunan suç ve ilgili kanun maddeleri,
- d) İsnat olunan suçun işlendiği yer, tarih ve zaman dilimi,
- e) Şüphelinin tutuklu olup olmadığı; tutuklanmış ise, gözaltına alma ve tutuklama tarihleri ile bunların süreleri,
- f) İsnat olunan suç oluşturulan olayların özeti,
- g) Şüpheliye seri muhakeme usulünün teklif edildiği ve onun da müdafî huzurunda bunu kabul ettiği hususu
- h) Belirlenen yaptırım ile şayet bu yaptırım seçenek yaptırımlara çevrilmiş, ertelenmiş ya da belirlenen yaptırım hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmiş ise bunlara ilişkin hususlar ve güvenlik tedbirleri.

Ceza muhakemesi sistemi içerisinde bugüne kadar cezanın bireyselleştirilmesi yalnızca mahkeme tarafından gerçekleştirilen bir yargılama faaliyeti olmuş; seri muhakeme usulünde ise bu yetki, Cumhuriyet savcısına tanınmıştır. Mahkemelere ait olan hüküm tayin etme yetkisinin, bu usulle birlikte Cumhuriyet savcısına verilmesinin açıkça Anayasa'ya aykırılığı gündeme gelebilir. Bunun yanı sıra, sistemin işleyişine ilişkin birtakım belirsizlikler mevcuttur. CMK m. 230 gereğince hükmün gerekçeli olması gerektiğinden, seri muhakeme usulünü uygulayan ve yaptırımı belirleme yetkisine haiz olan Cumhuriyet savcısının gerekçe gösterme zorunluluğunun bulunup bulunmadığı ve cezayı belirlerken alt sınırdan nasıl uzaklaşacağı hususunda herhangi bir düzenleme yer almamaktadır. Ayrıca, seri muhakeme usulünde, Cumhuriyet savcısının alt ve üst sınırlar arasında ceza tayinine yönelik takdir yetkisini denetleyecek bir mercii de yoktur. Bu durum, uygulamada haksız sonuçlara yol açabilecektir.

5. Mahkemenin İncelemesi ve Verilecek Kararın Denetimi

Cumhuriyet savcısı tarafından talepten hazırlanması üzerine, şüpheli hakkında seri muhakeme usulünün uygulanması görevli mahkemeden talep edilir. Mahkeme, talepten verildiği gün incelemesini derhal yapar (Yönetmelik m.10/9). Mahkeme tarafından seri muhakeme usulünün şüpheli tarafından müdafî huzurunda özgür irade ile kabul edilip edilmediği ve eylemin seri muhakeme usulü için öngörülen suçlardan olup olmadığına ilişkin işin esasına geçilmeden önce, birtakım eksikliklerin olması halinde, talepten Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmektedir. Kanunda bu yönde bir düzenleme mevcut değildir. Yönetmelik'in 13. maddesinin 2. fıkrasında yer verilen düzenlemeyle, mahkeme

tarafından, TCK m. 174'te yer alan iddianamenin iadesine benzer bir usul izlenmektedir. Mahkeme tarafından eksik veya hatalı noktalar belirtmek suretiyle; *“12. maddeye aykırı olarak düzenlenen, belirlenen yaptırımında maddi hata yapılan, yaptırım hakkında Kanunun 231'inci veya Türk Ceza Kanununun 50 ve 51'inci maddelerinin uygulanmasında objektif koşulların gerçekleşmediği anlaşılan ve teklif edilen cezanın mahiyetine uygun güvenlik tedbiri belirtilmeyen”* hallerde, eksiklerin tamamlanması amacıyla talepten Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmesine karar verilir. Cumhuriyet savcısı tarafından eksiklikler tamamlandıktan ve hatalı noktalar düzeltildikten sonra talepten yeniden düzenlenerek mahkemeye gönderilir (Yönetmelik m. 13/3). Taleptende yer alan eksikliklerin tamamlanarak mahkemeye gönderilmesi üzerine, öncelikle şüpheli, müdafisi huzurunda seri muhakeme usulü ile ilgili olarak dinlenir. Bu dinleme sorgu niteliğinde değildir; ancak bu durumda, sorgu usulüne ilişkin CMK m. 147 ve 148 hükümlerine uyulması gerekir⁶⁷. Şüphelinin mahkeme huzurunda dinlenmesi aşamasında, müdafinin bulunması önemlidir. Şüpheli, bu aşamada özgür iradesi ile seri muhakeme usulünün uygulanmasından vazgeçebilir. Ayrıca, şüphelinin SEGBİS veya istinabe suretiyle dinlenilmesine bir engel bulunmamaktadır (Yönetmelik m. 13/1). Şüphelinin müdafisi huzurunda dinlenmesinin yanı sıra, usule uygun olduğu ölçüde duruşma ile ilgili diğer usul hükümlerini kıyasen uygulayabilecektir. Şüpheli, meramını anlatabilecek ölçüde Türkçe bilmiyorsa veya engelli ise CMK m. 202 hükümleri uygulanır. (Yönetmelik m. 5/5). Ancak, şüpheli mazeretsiz olarak duruşmaya gelmezse, bu usulden vazgeçmiş sayılır.

Mahkeme şüpheliyi dinledikten sonra, CMK m. 250/3'te yer alan koşulların gerçekleşip gerçekleşmediği ve eylemin seri muhakeme usulü kapsamında olup olmadığına ilişkin incelemeyi yapar (CMK m. 250/9). Mahkemenin önünde iki seçenek vardır: Şüpheliye yüklenen suçun seri muhakeme usulü kapsamında olmadığı veya Kanunun 250. maddenin 3. fıkrasında belirtilen koşulların gerçekleşmediğine karar verirse, talebi reddeder ve soruşturmanın genel hükümlere göre yürütülmesi amacıyla, dosyayı Cumhuriyet Başsavcılığına gönderir. Bilgilendirme, seri muhakeme usulünün geçerlilik şartı olarak kabul edildiği için⁶⁸, bu koşul yerine getirilmeden mahkemenin Cumhuriyet savcısının belirlemiş olduğu yaptırımı onaylaması mümkün olmamalıdır. Bunların dışında, mahkeme, maddi gerçeğin araştırılması amacıyla daha fazla araştırma yapılması gerektiği kanaatinde ise,

⁶⁷ Yılmaz/Apiş, s. 82.

⁶⁸ Erdem/ Şentürk, s. 587.

talebin reddine karar vererek Cumhuriyet Başsavcılığına göndermesi gerekir⁶⁹. Gerekçede de belirtildiği üzere, mahkemenin soruşturmanın genişletilmesi, yeni delillerin toplanması, tanık dinlenmesi ve duruşmanın ertelenmesi gibi yetkileri bulunmamaktadır⁷⁰. Hakimin, koşulların gerçekleşmediği kanaatiyle usulün uygulanmasına ilişkin talebi reddetmesi veya usulün failden kaynaklanan nedenlerle uygulanamaması durumunda, failin bu usulün uygulanması amacıyla yaptığı açıklamaların, daha sonra yürütülecek soruşturma ve kovuşturmalarda delil olarak kullanılamayacağı esası da benimsenmektedir (CMK m. 250/10 ve Yönetmelik m. 8). Ancak bu düzenlemenin, soruşturmanın genel hükümlere göre devam edeceği süreçte şüpheli aleyhine kanaate yol açma ihtimali de bulunmaktadır.

Buna karşılık, mahkeme, eylemin seri muhakeme usulü kapsamında olduğu, bu usulün şüpheliye Kanunda öngörülen koşullar çerçevesinde teklif edildiği ve şüphelinin teklifi müdafî huzurunda özgür iradesi ile kabul ettiği kanaatine varırsa, talepten yemin alan yaptırım doğrultusunda hüküm kurar. Yaptırımın belirlenmesinde mahkemenin takdir yetkisi yoktur; yalnızca tarafların iradelerini yerine getirmektedir⁷¹. Seri muhakeme usulü sonucu verilen karar, ya CMK m. 223/5 kapsamında mahkumiyet hükmü ya da dosyayı Cumhuriyet Başsavcılığına geri gönderme kararı niteliğinde olabilir⁷². Mahkemenin bu iki karar türü dışında örneğin, beraat, düşme, ceza verilmesine yer olmadığı şeklinde bir karar vermesi mümkün değildir. Hüküm, varsa mağdur, suçtan zarar gören veya genel hükümlere göre katılma hakkına haiz olan kişilere tebliğ edilir (Yönetmelik m. 14/2). CMK m. 250/14'te mahkemenin kurduğu hükme “*itiraz*” edilebileceği ifade edilmiştir. Ancak, adli sicile işlenen bir mahkumiyet hükmünün “*istinaf kanun yolu yerine itiraza tabi olması*” yerinde değildir. Genel hükümlere göre soruşturmanın sonuçlandırılması için dosyanın Cumhuriyet Başsavcılığına geri gönderilmesine ilişkin karara karşı ise, bir itiraz yolu yoktur⁷³.

⁶⁹ Şahin/ Gökçürk, s. 207.

⁷⁰ ([https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlarno=256570&pkanunnumarasi=7188,](https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlarno=256570&pkanunnumarasi=7188)) (E.T. 28.05.2020).

⁷¹ Bacaksız, Pınar: “İddianame Pazarlığı (Plea Bargaining)”, Ceza Hukuku Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 7, Ağustos 2008, (www.jurix.com.tr), (E.T. 29.05.2020), s. 166; Ünver Soylu, Gülsüm/ Engür Karaman, Seçil Nergiz: Seri Muhakeme Usulü, Adalet Yayınevi, Ankara, Haziran 2020, s. 94.

⁷² Erdem/ Şentürk, s. 597.

⁷³ Erdem/ Şentürk, s. 597.

Seri muhakeme usulü uygulanmadan iddianame düzenlenir ve kabul aşamasında bu eksiklik fark edilirse, iddianamenin iade edilip edilmeyeceğine ilişkin düzenleme, Yönetmelik'in 5. maddesinin 10. fıkrasında yer almaktadır. Ayrıca, 7188 sayılı Kanun ile birlikte iddianamenin iadesine ilişkin 174. madde hükümlerine bu yönde bir hüküm ilave edilmiştir. CMK m. 174/1-c bendi gereğince; “*ön ödeme veya uzlaştırma ya da seri muhakeme usulüne tabi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşıldığı işlerde ön ödeme veya uzlaştırma ya da seri muhakeme usulü uygulanmaksızın düzenlenen iddianamenin Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine karar verilir*” denilmek suretiyle, iddianamenin iadesine seri muhakeme usulü dahil edilmiştir. Buna karşılık, iddianame kabul edilir ve yargılama aşamasında bu eksiklik fark edilirse, uygulamada nasıl bir yol izleneceği konusunda ise açıklık bulunmamaktadır.

B. BASİT YARGILAMA USULÜ

Karşılaştırmalı hukukta suçların önem derecesi, olayların karmaşık olup olmaması, çözümünde hukuki ve olgusal herhangi bir sorunla karşılaşılması, tanık dinlemenin zorunlu olup olmaması gibi hususlar nazara alınarak farklı yargılama usullerine ilişkin düzenlemeler yer almaktadır⁷⁴.

Ceza muhakemesi sistemimizde ise, tek bir yargılama usulü öngörülmüş olup ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren suçlar bakımından uygulanan yargılama usulü ile bir ay hapis cezası öngörülen suçlar için uygulanan yargılama usulü aynıdır. Başka bir ifadeyle, basit suçlarla ağır suçlar arasında bir ayırım yapılmadan, duruşma açmak suretiyle aynı yargılama usulünün tüm aşamalarının uygulanması kabul edilmiştir.

Basit yargılama usulü, 17.10.2019 tarih ve 7188 sayılı Kanununun 24. ve 25. maddeleriyle Ceza Muhakemesi Kanunu'nun mülga 251 ve 252. maddelerinde değişiklik yapılması suretiyle, karşılaştırmalı hukuktaki düzenlemelere benzer mahiyette, yeni bir kurum olarak hukuk sistemimize dahil edilmiştir. Yeni bir kurum olmasına rağmen, 1412 sayılı CMUK m. 386'da yer alan “*Sulh hakiminin ceza kararnamesine*” benzer bir düzenlemedir⁷⁵. Duruşma yapılmaksızın sulh hakiminin kararnamesi ile hüküm verebilmesi, hakimin belirli sınırların altında kalan cezaya hükmedebilmesi, duruşma yapmaksızın ceza tertibinin

⁷⁴ <https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlarno=256570&pkanunnumarasi=7188>), (E.T. 28.05.2020).

⁷⁵ Kızılarslan, s. 1908.

mahzurlu görülmesi halinde duruşma için gün tayin edilmesi, itiraz olmayan hükmün kesinleşmesi gibi özellikleri ile basit yargılama usulüne benzer yönleri bulunmaktadır⁷⁶.

Yargının artan iş yüküne çözüm getirme amacıyla bazı suçlar yönünden ihdas edilen basit yargılama usulü, *“kovuşturma aşamasına özgü bir alternatif çözüm usulü”* olarak nitelendirilmektedir⁷⁷. Esasları birbirinden farklı olsa da, gerek seri muhakeme gerekse basit yargılama usulünün getiriliş amacı; ceza muhakemesini basitleştirme, kısaltma ve hızlandırma amacıyla bazı basit suçlarda uygulanan ve genel muhakemenin bazı aşamalarını kaldırarak genel muhakemeden ayrılan ve özel bir muhakeme usulünü ifade eden kısaltılmış bir ceza yargılamasıdır⁷⁸. Basit yargılama usulünde, 01.01.2020 tarihinden önce kovuşturma aşamasına geçilmiş dosyalarda bu usulün uygulanamayacağına ilişkin hüküm bulunmaktaydı. Ancak itiraz üzerine, 7188 sayılı Kanun’un 31. maddesiyle eklenen geçici 5. maddesinin (d) bendinde yer alan *“basit yargılama usulünün 01.01.2020 tarihi itibarıyla kovuşturma evresine geçilmiş, hükme bağlanmış veya kesinleşmiş dosyalarda uygulanmayacağına ilişkin”* bu hükmün, Anayasa Mahkemesi’nin 25.06.2020 tarih ve 2020/16 E., 2020/33 K. sayılı kararı ile iptaline dair karar verilmiştir⁷⁹. Anayasa Mahkemesi gerekçesinde; *“basit yargılama usulünün uygulanması sonucunda mahkumiyet kararı verildiği takdirde verilecek sonuç ceza dörtte bir oranında indirim yapılmasını öngörmektedir. Buna göre, itiraz konusu kural yargılama aşamasında olup henüz hüküm kurulmamış dolayısıyla yeni bir yargılama usulünün uygulanabileceği dosyalarda ceza miktarı üzerinde fail lehine etkisi olan basit yargılama usulünün belirli bir tarihten sonra kovuşturma aşamasına geçilmiş dosyalarla sınırlı olarak uygulanmasını öngörmek suretiyle Anayasa’nın 38. maddesini ihlal etmektedir”* şeklinde karar vermiştir⁸⁰. Adil yargılanma hakkı bakımından söz konusu iptal kararı ve gerekçe yerindedir.

⁷⁶ Yılmaz/Apiş, s. 87.

⁷⁷ Kızılarslan, s. 1945; Şahin/ Göktürk, s. 209.

⁷⁸ Değirmenci, s. 37; Ünver/ Engür, s. 135-136.

⁷⁹Bu iptal kararı,19.08.2020 Tarih ve 31218 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır (www.anayasa.gov.tr), (E.T. 20.11.2020).

⁸⁰ Anayasa Mahkemesi’nin 25.06.2020 tarih ve 2020/16 E., 2020/33 K. sayılı kararı, parag. 27 (www.anayasa.gov.tr), (E.T. 20.11.2020).

1. Basit Yargılama Usulünün Uygulama Alanı

Ceza muhakemesi sisteminde “*duruşmasız yargılama usulü*” olarak da ifade edilen⁸¹ basit yargılama usulü, asliye ceza mahkemesince iddianamenin kabulünden sonra adli para cezasını ve/veya üst sınırı iki yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlarda uygulama alanı bulmaktadır (CMK m.251/1). Basit yargılama usulünün uygulanabilmesi için birtakım koşulların varlığı aranmaktadır. CMK m. 251/1 hükmünde bu usulün, asliye ceza mahkemesince uygulanacağı belirtilmektedir. Asliye ceza mahkemesi tarafından uygulanacak olan bu usulde, mahkemenin iddianameyi kabul etmesi gerekir. Bu aşamada, mahkeme tarafından iddianamenin iadesi koşulları denetlenmeli ve görev yönünden inceleme yapılmalıdır. Seri muhakeme usulündeki katalog suçlardan farklı olarak⁸², basit yargılama usulünde suç tiplerinin tek tek sayılması yerine, yaptırımın türü ve miktarı esas alınmıştır⁸³. Adli para cezasını gerektiren suçlar, hapis cezası bakımından kanunda öngörülen soyut cezası iki yıl veya daha az süreli hapis cezaları ve adli para cezası ile birlikte veya adli para cezasının seçenek olarak uygulandığı hapis cezalarında ise yine soyut cezanın iki yıl veya daha az süreli olduğu suç tiplerinin varlığı halinde basit yargılama usulünün uygulanabileceği kabul edilmiştir⁸⁴. Bu suçlar, asliye ceza mahkemesinin madde bakımından yetkisine giren suçlardır. Adli para cezası yönünden bir sınır yoktur⁸⁵. Hapis cezasının yanında kanunda ayrıca adli para cezasına da yer verilmiş ise, basit yargılama usulünün uygulanıp uygulanamayacağı belirlenirken hapis cezası esas alınmaktadır⁸⁶.

2. İstisnaları

Kanun bazı hallerde, basit yargılama usulünün uygulanmasını kabul etmemiştir (CMK m. 251/7, 8). Bu istisnalardan birisi yaş küçüklüğü⁸⁷, akıl hastalığı ile sağır ve dilsizlik halleri ile soruşturma ve kovuşturma yapılması izne ya da talebe bağlı olan suçlardır. Kanun gerekçesinde, “*faillerin özel durumları sebebiyle elde edilen delillerin duruşmada tartışılmasının ve taraf beyanlarının bizzat hâkim tarafından alınmasının gerekli olması*

⁸¹ Şahin/ Göktürk, s. 209.

⁸² Yılmaz/Apiş, s. 65.

⁸³ Kızılarslan, s. 1945.

⁸⁴ Değirmenci, s. 43.

⁸⁵ Şahin/ Göktürk, s. 209.

⁸⁶ Şahin/ Göktürk, s. 209.

⁸⁷ Yaş küçüklüğünün fiilin işlendiği tarih mi yoksa yargılamanın gerçekleştiği tarihte mi söz konusu olacağı hususu, öğretilerde tartışmalı olup buna ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Yılmaz/Apiş, s. 96-97.

sebebiyle söz konusu bu hallerde, basit yargılama usulünün uygulanamayacağı” ifade edilmiştir⁸⁸. Diğer bir istisna ise, uygulamada yaşanabilecek sorunların önüne geçmek amacıyla basit yargılama usulü kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen başka bir suçla birlikte işlenmiş olması halinde uygulanmayacağına ilişkindir⁸⁹. Kovuşturmanın bütünlüğü ilkesi açısından yerinde bir düzenleme olduğu belirtilmektedir⁹⁰.

3. Uygulanma Şekli

İddianamenin kabulünden sonra, asliye ceza mahkemesi tarafından basit yargılama usulünün uygulanmasına karar verilebilir. Kanunda yer alan “*verilebilir*” ifadesi, bu usulün uygulanmasının mahkemenin takdir yetkisinde olduğunu göstermektedir⁹¹. Buradaki amaç; iddianamesi kabul edilen, bu anlamda yeterli şüphe seviyesine ulaşan bir vakıanın 251. maddede yer alan bir usulle, örneğin duruşma yapılmaksızın, çözüme bağlanmasının mümkün olup olmayacağı noktasında mahkemeyi serbest bırakma isteğidir⁹². Mahkeme, basit yargılama usulünü uygulamayı kabul ederse; iddianame sanık, mağdur ve şikayetçiye tebliğ edilerek, beyan ve savunmalarını “*on beş gün içinde*” yazılı olarak bildirmeleri istenir (CMK m. 251/2). Tebligatta, basit yargılama yapılacağı ve duruşma yapılmaksızın hüküm verileceği ihtar edilir. Ayrıca, bu süre zarfında toplanması gereken belgeler, ilgili kurum ve kuruluşlardan talep edilir. Madde metninde yer alan bu ifadenin, delil araştırma işlemi olup olmadığı belirsizdir⁹³. İlgililerin, belirtilen süre içerisinde yazılı cevap vermeleri beklenir. Beyan ve savunma için verilen on beş günlük süre dolduktan sonra, taraflar beyanda bulunmamış olsalar dahi, duruşma yapılmaksızın ve Cumhuriyet savcısının görüşü alınmaksızın mahkemece 223’üncü maddede belirtilen kararlardan birine hükmedileceği düzenlenmektedir (CMK m.251/3). Seri muhakemeden farklı olarak, basit yargılama usulünde sanığa yönelik bir teklif, müdafî huzurunda bu teklifin kabulü ve zorunlu müdafilik gibi koşullar yer almamaktadır. Beyan ve savunmaların yazılı olarak verileceği aşamada, müdafînin

⁸⁸ (<https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlarno=256570&pkanunnumarasi=7188>), (E.T. 28.05.2020).

⁸⁹ **Taneri**, s. 236.

⁹⁰ **Kızılarslan**, s. 1946.

⁹¹ **Değirmenci**, s. 45; **Yılmaz/Apiş**, s. 65; **Taneri**, s. 238.

⁹² **Yılmaz/Apiş**, s. 89.

⁹³ **Kızılarslan**, s. 1949.

etkin bir rol oynaması ve sanığın haklarını yeterli bir şekilde gözetmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Mahkeme, seri muhakeme usulünden farklı olarak beraat, düşme ve ceza verilmesine yer olmadığına karar verebilir. Mahkumiyet kararı verildiği takdirde ise, TCK'nın 61'inci maddesi hükümleri dikkate alınarak belirlenecek olan “*ceza üzerinden dörtte bir oranında indirim*” yapılarak sonuç cezanın belirleneceği kabul edilmektedir⁹⁴. Kanun koyucunun basit yargılama usulünü tercih eden ve yargılamanın süratli bir şekilde tamamlanmasını sağlayan sanığa indirim uygulayarak, olumlu bir sonuç bir yaratmaya çalıştığı söylenebilir. Ayrıca seri muhakemeden farklı olarak, basit yargılama usulünde mahkemenin sonuç cezayı belirleme yetkisi sınırlı değildir; TCK m. 61 gereğince örneğin, haksız tahrik koşullarının da değerlendirilmesi yapılmaktadır. Diğer bir deyişle, mahkeme tarafından TCK m.61 hükümlerinin tamamı göz önüne alınmak suretiyle hüküm kurulacaktır⁹⁵. Mahkumiyet hükmü şartlarının varlığı halinde, kısa süreli hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesi ve hapis cezasının ertelenmesi mümkündür (CMK m. 251/4). Ayrıca, uygulanmasına sanık tarafından yazılı olarak karşı çıkılmaması kaydıyla, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilebilir (CMK m. 251/4).

Basit yargılama usulüne göre verilen hüküm, “*itiraz*” kanun yoluna tabidir (CMK m. 251/5). Mahkeme tarafından verilen hükme karşı itiraz kanun yoluna gidilmesi, ceza muhakemesinde kanun yolu sistematüğinde bir istisna yaratmakta olup son karar niteliğinde olan bu hüküm yönünden itiraz kanun yoluna gidilmemesi gerekir⁹⁶. Bir son karar niteliğinde olmasına rağmen itiraza tabi kılınması (m. 267/1) nedeniyle de, hükümde itiraz usulü ile itirazın sonuçlarının belirtilmesi önem taşımaktadır⁹⁷. Süresi içerisinde itiraz edilmeyen hükümler kesinleşir.

4. Mahkemenin Yargılamayı Duruşmalı Yapması

Basit yargılama usulünde mahkeme, iki halde genel hükümlere göre yargılamaya devam etmektedir⁹⁸: Bunlardan biri, basit yargılama usulü devam ederken; diğeri ise, hüküm

⁹⁴ Şahin/ Göktürk, s. 209.

⁹⁵ Kızıllarlan, s. 1949-1950.

⁹⁶ Değirmenci, s. 47.

⁹⁷ Şahin/ Göktürk, s. 209-210.

⁹⁸ Şahin/ Göktürk, s. 210.

kurulduktan sonradır. CMK m. 251/6 gereğince, mahkeme tarafından gerekli görülmesi halinde, basit yargılama usulüne göre hüküm verilinceye kadar her aşamada, duruşma açmak suretiyle genel hükümlere göre yargılamaya devam edilebilmektedir. Kanun gerekçesinde, mahkemenin bu usulün yeterli olmadığı ve yargılamanın genel hükümlere göre devam etmesine kanaat getirdiği takdirde, herhangi bir talebe gerek olmaksızın, resen duruşma açabileceği belirtilmektedir⁹⁹. Burada, iddianamenin kabulü ile birlikte, mahkemede vicdani kanaatin oluşması için ayrıca delil ikamesi ihtiyacı duyuluyorsa resen duruşma açabileceği; şayet, delil ikamesi ihtiyacı duyulmuyorsa basit yargılama usulünün uygulanabileceğine göre bir değerlendirme yoluna gidildiğini söylemek mümkündür¹⁰⁰. Bu hal, basit yargılama usulü devam ederken ortaya çıkmaktadır. Diğerisi ise, basit yargılama usulü sonucunda mahkeme tarafından verilen hükme karşı itiraz olması halinde, duruşma açılarak genel hükümlere göre yargılama yapılmasıdır (CMK m.252/2). Yapılan itiraz üzerine mahkeme, itirazın süresi içerisinde yapılmadığı ve kanun yoluna başvuru hakkı bulunmayan kişilerce yapıldığı kanaatinde ise, CMK m. 268/2 gereğince, dosyayı “*üç gün içinde*” itiraz mercii olan yargı çevresinde bulunan ağır ceza mahkemesine gönderir (CMK m. 252/6). Ağır ceza mahkemesinin inceleme yetkisi, bu sebeplerle sınırlıdır¹⁰¹. İncelemeyi tamamladıktan sonra, gereğinin ifası için kararını mahkemeye geri gönderir. Şayet mercie göndermeyi gerektiren bir durum söz konusu değilse, mahkeme tarafından duruşma açılır ve genel hükümlere göre yargılamaya devam edilir (CMK m.252/2). Bu aşamada mahkeme, taraflar gelmese bile duruşma yapar ve yokluklarında CMK m. 223 gereğince hüküm kurulur. Ancak, yokluklarında duruşma yapılarak hüküm kurulacağına ilişkin bildirim taraflara gönderilecek davetiyede yer alması gerekir¹⁰². Duruşmadan önce itirazdan vazgeçilmesi halinde ise, duruşma yapılmaz ve itiraz edilmemiş sayılır (CMK m. 252/2).

Mahkeme itiraz üzerine duruşma açar ve yargılamayı tamamlarsa, hüküm aşamasında itiraz öncesi vermiş olduğu kararı ile bağlı değildir (CMK m. 252/3). Ancak, bunun istisnası bulunmaktadır: Buna göre, CMK m. 252/3 gereğince, itirazın sanık dışındaki kanun yoluna başvurabilecek kişiler tarafından yapılması halinde, önceki hükümde yer alan indirim sanık lehine korunmaktadır. İtiraz üzerine mahkemenin sanık lehine hüküm kurması ve aynı olaya

⁹⁹ (<https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlarno=256570&pkanunnumarasi=7188>), (E.T. 28.05.2020).

¹⁰⁰ **Yılmaz/Apiş**, s. 89.

¹⁰¹ **Şahin/ Göktürk**, s. 210.

¹⁰² **Taneri**, s. 244.

ilişkin itiraz etmemiş sanıkların da dosyada bulunması halinde; şayet lehe hükmün diğer sanıklar yönünden de uygulanma ihtimali söz konusu ise, CMK m. 252/4 gereğince bu sanıklar da itiraz etmiş gibi verilen karardan yararlanabilecektir. Bu düzenlemeyle, kanun yollarının sirayet etkisi söz konusu olacak ve hüküm genişleyecektir¹⁰³.

Asliye ceza mahkemesinin itiraz üzerine duruşma açarak yeniden vermiş olduğu hükme karşı, bu kez, itiraz değil; “*genel hükümlere göre kanun yoluna başvurulacağı*” hüküm altına alınmıştır (CMK m. 252/5). İlk derece mahkemesinin vermiş olduğu kararlara karşı nasıl istinaf veya temyiz yolu açık ise, asliye ceza mahkemesinin basit yargılama usulüne itiraz doğrultusunda ikinci kez vermiş olduğu karara karşı da, bu kanun yollarının işletilmesi söz konusu olacaktır.

II. CEZA MUHALEMESİ HUKUKU İLKELERİ BAKIMINDAN DEĞERLENDİRME

Çalışmamızın ilk kısmında seri muhakeme ve basit yargılama usullerinin uygulanma koşulu, usulü ve verilecek kararların denetimine ilişkin konular ele alınmış; ayrıca bu kapsamda varsa eksiklik, Kanun veya Yönetmelik’ten kaynaklı çatışma veya sorunlu alanlara yer verilerek bunlara ilişkin çözüm önerileri sunulmaya çalışılmıştır. Bu kısımda ise, seri muhakeme ve basit yargılama usullerinin ceza muhakemesi hukuku ilkeleri bakımından değerlendirmesi yapılacaktır.

A. MADDİ GERÇEĞİN ARAŞTIRILMASI İLKESİ

Ceza muhakemesinde maddi gerçek “*şüpheli, sanık veya mağdurun haklarını gözetmek suretiyle*” aranır, araştırılır¹⁰⁴. Soruşturma ve kovuşturma organları maddi gerçeği

¹⁰³ Kızıllarslan, s. 1953.

¹⁰⁴ Yenisey, Feridun/ Nuhoglu, Ayşe: Ceza Muhakemesi Hukuku, Güncellenmiş 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Ekim 2015, s. 66; Centel, Nur/Zafer, Hamide: Ceza Muhakemesi Hukuku, Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 12. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, Ekim 2015, s. 6; Öztürk, Bahri/Tezcan, Durmuş/ Erdem, Mustafa Ruhan/ Sırma, Özge/ Saygılar Kırıt, Yasemin F./ Özyayın, Özdem/ Akcan Alan, Esra/ Erden, Efser: Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Güncellenmiş 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Ekim 2015, s. 141; Yenidünya, Caner/ İçer, Zafer: Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara. Ocak 2016, s. 3; Şahin/ Göktürk, s. 27; Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, s. 39; Karakehya, Hakan: “Dolaylı Maddi Gerçek: Ceza Muhakemesinde Yargılama Makamının Maddi Gerçeğe Deliller Aracılığıyla Ulaşma Zorunluluğu Üzerine”, TAAD, Sayı: 27, Yıl: 7, Temmuz 2016, (<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/981985>), (E.T. 22.10.2020), s. 64.

resen araştırmakla ykmldr¹⁰⁵. Ancak, maddi gerçek her ne pahasına olursa olsun araştırılmaz; delil yasaklarıyla bu ilkeye sınırlamalar getirilir¹⁰⁶.

Maddi gerçeğin araştırılması ilkesi, ceza muhakemesi ile medeni muhakeme arasındaki farkı ortaya koyma açısından son derece nemlidir¹⁰⁷. Geleneksel ceza muhakemesi, maddi gerçeğe ulaşma amacına yöneliktir; bu amaca ancak sanığın lehine ve aleyhine olan tüm delillerin duruşma ortamında tartışıldığı, halka açık ve yüz yüze bir muhakemede, iddia ve savunmadan bağımsız olarak ve masumiyet karinesi de göz önüne alınarak ulařılmaktadır¹⁰⁸. Seri muhakeme usulünde muhakeme sürecinin formalitelerden arındırılarak, duruşma yapılmaksızın kısa sürede ve etkili şekilde sonuca ulaşması amalanmaktadır¹⁰⁹. Teklifin şüpheli tarafından mdafı huzurunda kabul edilmesiyle birlikte, iddianame düzenlenmesi ya da duruşma ortamı yaratılarak bir yargılama yapılması ortadan kalkmaktadır. Cumhuriyet savcısı talepname de yer alan yaptırım doğrultusunda, görevli mahkemeden şüpheli hakkında seri muhakeme usulünün uygulanmasını ister. Bunun zerine inceleme yapan mahkeme, şüpheliyi mdafı huzurunda duruşma açarak dinlese de; soruşturmanın genişletilmesi, yeni delillerin toplanması ve tanık dinlenmesi gibi yetkileri haiz değildir. Maddi gerçeğin araştırılması amacıyla daha fazla araştırma yapılması kanaatine vardığında, bu doğrultuda gerekli işlemleri yapmak yerine yalnızca talebin reddine karar verir ve dosya, Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir. Oysa ki, maddi gerçeğin taraflardan bağımsız olarak araştırılması, mahkemenin hem hakkı hem de grevidir¹¹⁰. Seri muhakeme usulünde, ortada gerçek anlamda bir yargılama olmadığı için, şüphelinin lehine veya aleyhine delillerin duruşma ortamında tartışılması söz konusu değildir. Delillerin duruşma ortamında ve halka açık bir şekilde tartışılmadığı, mağdur ve suçtan zarar görenin sürece aktif olarak katılımının

¹⁰⁵ **zbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe**, s. 65; **Yenisey/Nuhoğlu**, s. 66.

¹⁰⁶ **ztrk/Tezcan/ Erdem/ Sırma/ Saygılar/ zaydın/ Akcan/ Erden**, s. 141; **Centel/Zafer**, s. 7; **zbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe**, s. 66; **Gdekli, Mehmet**: “Türk Ceza Muhakemesinde Maddi Gerçeğe Ulaşmanın n Koşulu Olarak Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasağı”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 65, Sayı: 4, 2016, ss. 1815-1924, (<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/2150/22273.pdf>), (E.T. 22.10.2020), s. 1820; **Kafes, Veli**: “Ceza Muhakemesinde Meram Anlatma İlkesinin Sağlanması”, CHKD, Cilt:3, Sayı:2, 2015, (<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/331448>), (E.T. 22.10.2020), s. 182; **Taneri**, s. 95.

¹⁰⁷ **Yılmaz/Apiş**, s. 92.

¹⁰⁸ **Erdem/ şentürk**, s. 591.

¹⁰⁹ <https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlarno=256570&pkanunnumarasi=7188>, (E.T. 28.05.2020).

¹¹⁰ **Centel/Zafer**, s. 679.

sağlanmadığı ve mahkemenin yetkisinin sınırlı ve talepname ile bağlı olması nedeni ile Cumhuriyet savcısından bağımsız bir muhakeme sürecinin yürütülmediği süreçte, maddi gerçeğin araştırılması ilkesinin ön planda tutulmadığı anlaşılmaktadır. Zira, şüphelinin muhakemeye ilişkin haklarını tam anlamıyla kullanamadığı aşikardır¹¹¹. Her ne kadar kanun koyucu belirli bir önem derecesi altındaki suçlar için bu usule başvurulmasını tahdidi olarak belirlemiş ise de; muhakeme süreci sonunda verilen kararın mahkumiyet olduğu ve adli sicile işlendiği noktada, muhakemenin temel amacı olan maddi gerçeğe ulaşmak yerine hızlı, basit ve etkin bir yola başvurulmasının ne derece yerinde olduğu tartışılır.

Basit yargılama usulünde, mahkeme bu usulün uygulanmasını kabul ederse; iddianame sanık, mağdur ve şikayetçiye tebliğ edilerek, beyan ve savunmalarını on beş gün içinde yazılı olarak bildirmeleri istenmektedir. Beyan ve savunma için verilen on beş günlük süre dolduktan sonra, taraflar beyanda bulunmamış olsalar dahi, duruşma yapılmaksızın ve Cumhuriyet savcısının görüşü alınmaksızın mahkemece 223'üncü maddede belirtilen hükümlerden birine hükmedileceğini belirtmektedir. Duruşma yapılmadan yalnızca dosya üzerinde, çoğu zaman sanığın savunması, Cumhuriyet savcısının görüşü ve tanık anlatımlarına başvurulmaksızın basit, hızlı bir muhakeme süreci amacına yönelik yapılan bu yargılamalar maddi gerçeği ortaya çıkarmaktan uzaktır. Bu usul açısından tez, anti-tez ve sentez şeklinde ortaya çıkan bir hükümden değil; mahkemenin önünde yazılı savunma ve iddianameden yola çıkarak varmış olduğu sonucu bildirmesi şeklinde “*sözlülükten yazılılığa doğru bir evrilme*” söz konusudur¹¹². Yine de, bu usul bakımından mahkemenin duruşma yapabileceği durumlar söz konusu olduğu için, seri muhakeme usulüne nazaran söz konusu ilkenin daha az ihlal edildiğini söylemek de yanlış olmayacaktır.

B. DOĞRUDAN DOĞRUYALIK VE SÖZLÜLÜK İLKESİ

Ceza muhakemesinin maddi gerçeğin ortaya çıkarılabilmesi bakımından en önemli evresi, duruşmadır¹¹³. Savunma makamının muhakeme sürecine etkin bir şekilde katılabilmesi, mahkeme önünde meramını anlatabilmesi, öne sürülen iddiaları ve aleyhine olan delilleri çürütebilme olanağı tanınması ve muhakeme sürecine yön verebilmesi, asıl olarak duruşma ile mümkün hale gelmektedir. Bu sayede, yargılama makamı da hüküm

¹¹¹ Bacaksız, s. 167.

¹¹² Yılmaz/Apiş, s. 91-92.

¹¹³ Şahin/ Göktürk, s. 105.

verebilmek için gerekli olan kanaate, bu sürecin tam anlamıyla sağlanması ile ulaşabilecektir¹¹⁴.

Doğrudan doğrualık, yüz yıllar süren bir gelenek içerisinde ortaya çıkan ve ceza muhakemesinin hukuk devleti ilkesine bağlılığını güvence altına alan bir ilkedir¹¹⁵. Bu ilke, hüküm verecek olan mahkeme üyelerinin, sanık, tanık ve olayın diğer tüm delilleriyle bire bir karşı karşıya gelmelerini, onlarla doğrudan temas etmelerini diğer bir deyişle, mahkemenin edineceği kanaatin dolaylı değil doğrudan olması gerektiğini ve delil ikamesinin başka bir hakime bırakılmamasını ifade eder¹¹⁶. Dosyada yer alan yazılı belgelerden hareketle değil, o belgenin sahibi olan kişinin ağzından sözlü olarak ve vasita konulmadan hakimin bizzat kendisinin bir kanaate ulaşması gerekmektedir¹¹⁷. Bu ilke, mahkemeye, tanık ve sanık anlatımlarının inandırıcılığını değerlendirme olanağı verirken, aynı zamanda sanığın soru sorma hakkının da güvencesini oluşturur¹¹⁸.

Hakim, kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilir (CMK m. 217/1). Delil belge niteliğinde olsa da, bu belgenin duruşmada okunması ve taraflara diyeceklerinin sorulması gerekir. Bu husus, ancak tüm delillerin sözlü

¹¹⁴ Şahin/ Göktürk, s. 105.

¹¹⁵ Öztürk/ Tezcan/ Erdem/ Sırma/ Kırıt/ Özaydın/ Akcan/ Erden, s. 143; Ünver, Yener/ Hakeri, Hakan: Ceza Muhakemesi Hukuku, Cilt:II, Adalet Yayınevi, 11. Baskı, Ankara, Şubat 2016, s. 85.

¹¹⁶ Centel/ Zafer, s. 677; Öztürk/ Tezcan/ Erdem/ Sırma/ Kırıt/ Özaydın/ Akcan/ Erden, s. 143-144; Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, s. 75; Taneri, s. 96.

¹¹⁷ Şahin/ Göktürk, s. 106; Aydın, Devrim: Ceza Muhakemesinde Deliller, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014, s. 144; “Ceza muhakemesi hukukumuzda duruşmanın doğrudan doğrualığı ve sözlülük ilkeleri esas alınmış olup hüküm verecek mahkeme hakimi sanık, tanık ve olayın tüm delilleri ile birebir karşı karşıya gelecek, herhangi bir vasita olmadan örneğin beyan delilini dinleyecek ve belge delilini okuyacaktır. Böylece belirtilen ilkeler ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde yer alan adil yargılama hakkının temel gerekleri ve CMK'nun 217. maddesi uyarınca hakim, kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilecektir. Bu nedenle kural olarak sanık, tanık veya bilirkişiler mahkeme huzurunda dinlenecek ve daha önce yapılan dinleme sırasında düzenlenmiş tutanağın veya yazılı bir açıklamasının okunması dinleme yerine geçmeyecektir. Nitekim 5271 sayılı CMK'nun 210. maddesinin 1. fıkrası gereğince de, yargılama konusu olayla ilgili sadece bir tanığın beyanından başka bir delilin bulunmadığı hallerde bu tanığın duruşmada mutlaka duruşmada dinlenmesi gerektiği ifade edilerek doğrudan doğrualık ilkesi açık bir şekilde ortaya konmuştur” YCGK., 2013/4-242 E., 2014/79 K., 18.02.2014, (www.kazanci.com), (E.T. 28.10.2020).

¹¹⁸ Erdem/ Şentürk, s. 582.

duruşmada tartışılmasıyla sağlanabilecektir¹¹⁹. Tarafların bütün iddia ve açıklamalarının sözle yapılarak hükme esas teşkil edebilmesini ifade eden sözlülük ilkesi¹²⁰, aynı zamanda doğrudan doğruyalık ilkesinin egemen olduğu bir muhakemeye iç içedir¹²¹. Geleneksel ceza muhakemesi sürecinde hakimin delillerle bizzat temas ettiği, sanık ve tanık anlatımlarının duruşma ortamında tartışıldığı ve bunun sonucunda bir kanaate varılarak hüküm tesis edildiği için, mümkün olduğunca maddi gerçeğe yakın bir sonuca ulaşılmış olur. Seri muhakeme usulünde ise, kısa ve etkili sürede sonuca ulaşma gayesi ön planda olduğu için yalnızca Cumhuriyet savcısının elde ettiği deliller çerçevesinde, muhakemeye katılan süjelere bu delilleri tartışma olanağı sunulmadan ve talepten yeri alan yaptırım doğrultusunda mahkemenin hüküm kurması söz konusudur. Mahkeme, şüpheliyi müdafii huzurunda dinler; ancak, delillerin toplanması, tanık dinlenmesi veya soruşturmanın genişletilmesi yönünde karar veremez. Seri muhakemede, mahkemede vicdani kanaat oluşmamakta; Cumhuriyet savcısının tespiti ile bağlı kalmaktadır¹²². Sözlü bir duruşma ortamı sağlanmadan ve yalnızca dosya üzerinden bir değerlendirme yapılmaktadır. Seri muhakeme usulünde gerçek anlamda bir yargılama söz konusu olmadığı için, delillerin doğrudan doğruyalığı ve sözlülük ilkesine aykırı bir durum teşkil etmektedir.

Dosyada yer alan yazılı belgelerden hareketle değil, o belgenin sahibi olan kişinin ağzından sözlü olarak ve vasıta konulmadan hakimin bizzat kendisinin bir kanaate ulaşması

¹¹⁹ **Yenisey/ Nuhoglu**, s. 67; “Soruşturma aşamasında tanık olarak dinlenen E.A.’nın sanığı şikayetçinin ikametinden çıkarken hırsızladığı eşyalar ile birlikte gördüğünü beyan ettiği, ancak bu tanığın duruşmada dinlenmediğinin anlaşılmasına göre, CMK’nın 210. maddesinin 1. fıkrasında olayın delilinin bir tanığın açıklamalarından ibaret olması durumunda bu tanığın duruşmada mutlaka dinlenmesi gerektiğinin, aynı Kanun’un 217. maddesinin 1. fıkrasında ise hakimin kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabileceğinin belirtilmesi karşısında; her aşamada suçlamayı reddeden sanığın beyanına karşılık, tek delil statüsünde bulunan tanığın duruşmada mutlaka dinlenmesi gerektiğinin gözetilmemesi” Yargıtay 13. CD., 2013/725 E., 2013/3735 K., 02.12.2013; “Ceza yargılamasının amacı, maddi gerçeğe insan onuruna yaraşır biçimde ulaşmaktır. Bu nedenle, suçun varlığı ve sorumluluğu, hukuka uygun olarak elde edilmiş olmak kaydıyla her türlü delille ispat edilebilir. Ancak çelişmeli yargılamanın gereği olarak kararın temelini oluşturan vicdani kanının, mahkeme huzuruna getirilip tartışılmış delillere dayandırılması esastır. Bu delillerin hukuka uygun olarak elde edilmesi, gerçekçi ve akılcı olması, maddi vakıyı temsil etmesi ve kanıtlamaya yeterli olması aranmalıdır” Yargıtay 16. CD., 2018/3296 E., 2019/606, 06.02.2019, (www.kazanci.com), (E.T. 28.10.2020).

¹²⁰ **Şahin/Göktürk**, s. 112.

¹²¹ **Öztürk/ Tezcan/ Erdem/ Sırma/ Kırıt/ Özyayın/ Akcan/ Erden**, s. 147; **Yenidünya/İçer**, s. 544; **Yenisey/Nuhoglu**, s. 66; **Centel/Zafer**, s. 679; **Aydın**, s. 144; **Kafes**, s. 192.

¹²² **Taneri**, s. 96.

gerektiği için; basit yargılama usulünde mahkemenin duruşmalı yargılama yapacağı iki hal dışında, yalnızca tarafların yazılı savunmaları üzerinden bir kanaate ulaşılması ya da bu savunmaların on beş gün içinde yazılı olarak sunulmadığı takdirde yalnızca dosya üzerinden bir kanaate varılarak ceza tayini yoluna gidilmesi, doğrudan doğruyalık ve sözlülük ilkesinin ön planda tutulmadığını göstermektedir. Suçlamayı ve hakları öğrenme kapsamında silahlar gerçekten eşit olsa bile; hukuk bilgisine haiz hakim ve Cumhuriyet savcısı karşısında sanığın aciz kaldığı, bu nedenle sanığa yönelik suçlamaların sözlü olarak bildirilmesinin sağlanması gerektiği anlaşılmaktadır¹²³.

C. HALKA AÇIKLIK İLKESİ

Muhakemenin halkın girebildiği yerlerde yapılmasını ve muhakeme tutanaklarının halka açıklanabilmesini ifade eden ilkeye, “*halka açıklık ilkesi*” denilmektedir¹²⁴. Duruşmanın kural olarak açık yapılması veya aleni olması, gerek Anayasa m. 141 gerekse CMK m. 182 hükmünde ilke olarak benimsenmiş olup aynı zamanda, adil yargılanma hakkının da bir gereğidir¹²⁵. Bu ilke kontrolü sağlayarak insanları gizli yargılamalara karşı koruduğu, adil yargılanmayı gerçekleştirdiği ve mahkemelere güven sağladığı için, demokratik rejimlerin vazgeçilmez prensiplerinden birisi olarak nitelendirilmektedir¹²⁶. Nitekim, muhakemenin kontrolü ancak halka açıklık ile sağlanabilecektir¹²⁷.

Geleneksel ceza muhakemesi sürecinde bazı istisnalar haricinde (CMK m. 182/2), duruşmanın halka açıklığı esastır. Muhakeme sürecine halkın katılımı sağlanarak, hem hakimlerin keyfi davranmasının önüne geçilmesi hem de sanığa kendisini halka açık bir duruşmada savunma olanağı sağlanması amaçlanmaktadır¹²⁸. Gizli ve denetimden uzak bir muhakeme süreci, halka açıklık ilkesiyle bağdaşmaz. Seri muhakeme usulünde, şüpheli tarafından teklifin kabul edilmesiyle birlikte, iddianame düzenlenmesi ve duruşma ortamı yaratılarak bir yargılama yapılması ortadan kalkmaktadır. Her ne kadar mahkeme tarafından

¹²³ Yılmaz/Apiş, s. 90.

¹²⁴ Öztürk/ Tezcan/ Erdem/ Sırma/ Kırıt/ Özaydın/ Akcan/ Erden, s. 136; Centel/ Zafer, s. 682; Yenedünya/İçer, s. 544; Yenisey/Nuhoğlu, s. 67.

¹²⁵ Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, s. 74; Altıparmak, Cüneyd: “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Altıncı Maddesi Kapsamında Adil Yargılanma Hakkının Esasları”, TBB Dergisi, Sayı: 6, 2006, (<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2006-63-218>), (E.T. 22.10.2020), s. 257.

¹²⁶ Şahin/ Göktürk, s. 115; Centel/ Zafer, s. 682-683.

¹²⁷ Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, s. 74.

¹²⁸ Erdem/ Şentürk, s. 582.

şüphelinin müdafî huzurunda dinlenileceği belirtilse de; bu dinleme, halkın katılımı sağlanmadan ve mağdur veya suçtan zarar görenin sürecin dışında tutulması şeklinde gerçekleşmektedir. Bu durum, halka açıklık ilkesi ile bağdaşmamaktadır. Basit yargılama usulünde ise, duruşmalı yargılama yapılacak haller dışında, taraflara halkın katılımın sağlandığı aleni bir duruşmada dinlenme ve delillerin tartışılması olanağı tanınmamaktadır. Mahkemenin vereceği kararın keyfi olması muhtemeldir; çünkü bu yönüyle basit yargılama usulü, aleniyet ve denetimden yoksundur. Nitekim, bu şekilde yürütülen bir muhakeme süreci, adil yargılanma hakkının gereklerinden oldukça uzaktır.

D. DELİLLERİN SERBESTÇE DEĞERLENDİRİLMESİ İLKESİ

Delillerin serbestçe değerlendirilmesi ilkesi, mahkeme veya hakimin duruşmada irat ve ikame edilen ispat araçlarının bütününden bizzat edindiği kişisel kanaate göre özgürce hüküm kurması anlamına gelir¹²⁹. Delillerin serbest değerlendirilmesi ilkesinin pozitif dayanağını, CMK m. 217/1-c.2’de yer alan “*deliller hakimin vicdani kanaatiyle serbestçe takdir edilir*” hükmü oluşturmaktadır¹³⁰. Mahkeme, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş delilleri vicdani kanaatiyle değerlendirir¹³¹; bu nedenle, sanığın ikrarı, bilirkişi raporu veya belli bir ispat kuralları ile bağlı değildir¹³². Ayrıca, mahkeme, fiilin nitelendirilmesinde iddia ve savunmalarla bağlı değildir (CMK m. 225/2). Böylece, hakim delilleri önceden konulmuş kayıtlara bağlı olmadan serbestçe değerlendirebilecektir¹³³.

Geleneksel ceza muhakemesi, vicdani delil sistemine dayalı bir süreçtir. Mahkeme, duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delilleri vicdani kanaatiyle serbestçe takdir eder. Bu aşamada mahkeme, iddia makamının mütalaası veya sanığın savunmaları ile bağlı olmaksızın sanık hakkında bir hüküm kurmaktadır. Seri muhakeme usulünde, Cumhuriyet savcısı tarafından talepten hazırlanması üzerine, şüpheli hakkında seri muhakeme usulünün uygulanması görevli mahkemeden talep edilir. Mahkeme, ancak Cumhuriyet savcısı tarafından belirlenen yaptırım doğrultusunda karar verebilecektir. Şüphelinin müdafî huzurunda dinlenilmesi dışında, mahkemenin delilleri takdir etme ve vicdani kanaatine dayalı bir ceza türü veya miktarı belirleme yetkisi yoktur. Mahkemenin taleple bağlı olması,

¹²⁹ Gedik, s. 918.

¹³⁰ Erdem/ Şentürk, s. 583; Yenidünya/İçer, s. 722; Gödekli, s. 1819.

¹³¹ Aydın, s. 34; Başlar, Yusuf: Ceza Yargılamasında Elektronik Delil, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 42.

¹³² Yenisey/ Nuhoglu, s. 66; Koca, Mahmut: “Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delilleri Değerlendirme Yasağı”, AÜEHFD, Cilt: IV, Sayı: 1-2, 2000, (<https://hukukdergi.ebyu.edu.tr/?p=867>), (E.T. 24.10.2020), s. 105.

¹³³ Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, s. 76; Centel/Zafer, s. 722.

delillerin serbestçe değerlendirilmesi ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Basit yargılama usulünde ise, deliller duruşmada tartışılmamaktadır. Bu usulde, dosya itibariyle toplanan delillere dayanılarak vicdani kanaatin oluşturulması düşünüldüğünden, burada delillerin tartışılması değil; delillerin duruşmada tartışılmasına istisna getirildiği ifade edilmektedir¹³⁴. Yalnızca yazılı savunma alınmak suretiyle, mahkeme tarafından delillerin değerlendirilmeye çalışılması ile ceza muhakemesinin esasından oldukça uzaklaşıldığı kanaatindeyiz.

E. SİLAHLARIN EŞİTLİĞİ İLKESİ

Silahların eşitliği ilkesi, şüpheli veya sanığın hakları ve savcının yetkileri arasında bir dengenin sağlanması anlamına gelmektedir¹³⁵. Burada, iddia ve savunma makamlarının her anlamda eşit olması kastedilmemekte¹³⁶; zira, ceza muhakemesinde savcının yetkilerinin şüpheli veya sanığa göre her zaman daha geniş olduğu bilinmektedir¹³⁷. Önemli olan, savunma makamının bir hukuk devletinde kendisine tanınmış olan hakları gerçek anlamda kullanabilme ve taraflardan birinin diğerine göre daha zayıf bir duruma düşürülmeksizin, iddia ve savunmalarını makul bir şekilde mahkeme önünde dile getirme fırsatına sahip olabilmeleridir¹³⁸. Savunmaya, hakkındaki isnatları ortadan kaldırmaya yönelik savunmasını yapabileceği ve bütün savunma argümanlarını mahkemeye ulaştırabileceği makul imkanların sağlanması, adil bir yargılama bakımından olmazsa olmaz bir koşuldur¹³⁹. Nitekim, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), silahların eşitliği ilkesine uyulup uyulmadığını denetlerken somut olayda şikayet konusu eşitsizliğin yargılamayı bir bütün olarak adaletsiz kılıp kılmadığına bakmaktadır¹⁴⁰. Davanın taraflarından birinin iddiası karşısında, diğer

¹³⁴ Değirmenci, s. 46.

¹³⁵ Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, s. 52; Yenidünya/ İçer, s. 94.

¹³⁶ Öztürk/ Tezcan/ Erdem/ Sırma/ Kırıt/ Özaydın/ Akcan/ Erden, s. 130.

¹³⁷ Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, s. 52.

¹³⁸ Öztürk/ Tezcan/ Erdem/ Sırma/ Kırıt/ Özaydın/ Akcan/ Erden, s. 130; Şahin, Cumhuriyet: “Anayasa Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Ceza Muhakemesinde Silahları Eşitliği ve Çelişmeli Yargılama İlkeleri”, D.E.Ü Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan, Cilt: 21, Özel Sayı, 2019, ss. 3051-3065, (<https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2019/09/CUMHUR-SAHIN.pd>), (E.T. 28.10.2020), s. 3051; AZ. M. Başvurusu/AYM, B. No: 2013/560, 16.04.2015, parag. 39; Yaşasın Aslan/AYM, B. No: 2013/1134, 16/5/2013, parag.32; Devran Duran (GK)/AYM, B. No: 2014/10405, 25.05.2017, parag. 86, (www.anayasa.gov.tr), (E.T. 20.11.2020).

¹³⁹ Yenidünya/ İçer, s. 94; Güher Ergun ve Diğerleri/AYM, B. No: 2012/13, 02.07.2013, parag. 38, (www.anayasa.gov.tr), (E.T. 20.11.2020).

¹⁴⁰ Krenzow/Avusturya, B. No: 12350/86, 21.09.1993, parag. 75, (www.hudoc.echr.coe.int), (E.T. 20.10.2020).

tarafın bu iddiaya karşı savunmasının temel dayanağı olan delilleri sunma imkanı tanınmıyorsa, silahların eşitliği açısından ihlal doğabilmektedir¹⁴¹.

Ceza muhakemesinde şüpheli veya sanığa, bir hukuk devletinde kendisine tanınmış hakları gereği gibi kullanılabilme ve muhakemeye yön verebilme fırsatının sağlanması amaçlanmaktadır. İddia makamı karşısında savunmaya bu hakkın tanınmış olması, adil yargılanma hakkının bir gereğidir. Cumhuriyet savcısı tarafından teklifin şüpheliye sunulması ve şüphelinin bu teklifi müdafî huzurunda kabul etmesiyle birlikte, seri muhakeme usulü uygulanmaktadır. Şüphelinin özgür iradesinin esas alındığı bu usulde, şüphelinin bilgilendirilmesi aşaması hariç, Cumhuriyet savcısının yetkileri ile şüpheli hakları arasında silahlarının eşitliğinin büyük ölçüde sağlandığı söylenebilir. Bilgilendirme aşaması, şüphelinin herhangi bir zorlama veya yönlendirme etkisi altında kalmaksızın özgür iradesi ile bu usulün uygulanmasını kabul edip etmeyeceğine ilişkin önemli bir aşama olup bu noktada, müdafî rolü oldukça önemlidir. Şüphelinin özgür iradesini yönlendirme, kabule zorlama veya bilgilendirmenin kapsamının yeterince şüpheliye aktarılmamış olma ihtimalinin önüne geçmek adına, şüphelinin yanında müdafî bulunması gerekir. Müdafî bulunmaksızın kolluk veya Cumhuriyet savcısı tarafından yapılan bilgilendirme, şüphelinin dezavantajlı konuma geçmesine neden olmaktadır. Öte yandan, silahların eşitliğine ilişkin dengenin şüpheli veya sanık ile mağdur bakımından da söz konusu olması gerektiği ifade edilmektedir¹⁴². Seri muhakeme usulünde mağdur veya suçtan zarar görenin sürecin dışında bırakılması, şüpheli ve mağdur hakları arasında bir dengenin olmadığını göstermektedir¹⁴³. Bu durum, mağdur haklarının günden güne önem kazandığı ceza muhakemesi bakımından olumlu bir gelişme değildir. Basit yargılama usulü sürecinde ise, Cumhuriyet savcısının varlığı söz konusu değildir. Bu usulün uygulanması bakımından mahkemenin takdir yetkisi bulunmakta olup sanığa yönelik bir teklif, müdafî huzurunda bu teklifin kabulü veya zorunlu müdafîlik gibi koşullar yer almamaktadır. Mahkemenin adeta iddia makamı gibi, Cumhuriyet savcısının görüşü alınmaksızın basit yargılanma usulünün uygulanmasına karar vermesi ile başlayan süreçte, sanığın ve tarafların bir hukuk devletinde yargılamaya ilişkin kendilerine tanınmış olan hakları tam anlamıyla kullanamadıkları aşikardır.

¹⁴¹ Gijssels/Belçika, B. No: 199983/92, 24.02.1997, parag. 58, (www.hudoc.echr.coe.int), (E.T. 20.10.2020).

¹⁴² **Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe**, s. 53.

¹⁴³ **Erdem/ Şentürk**, s. 583; **Taneri**, s. 96.

F. MERAM ANLATMA İLKESİ

Şüpheli veya sanığın derdini anlatabilmesini, ne istediğini söyleyebilmesini, hiç veya gereği gibi dinlenilmeden mahkum edilmemesini ve bu sayede muhakemenin gidişine etki edebilmesini ifade eden ilkeye, “*meram anlatma ilkesi veya hukuki dinlenilme hakkı*” denilmektedir¹⁴⁴. Şüpheli veya sanık, sözlü veya yazılı bir şekilde hakkındaki isnatlarla ilgili açıklamalarda bulunabilir, delil gösterebilir, delil toplanmasını, tanık ve benzeri kişilerin dinlenilmesini talep edebilir¹⁴⁵. Böylece, şüpheli veya sanığın muhakemeye yön verme hakkını kullanabilmesi de sağlanmış olacaktır¹⁴⁶.

Geleneksel ceza muhakemesinde, gerek soruşturma gerekse kovuşturma evresinde şüpheli veya sanığın meramını anlatabilmesi oldukça önemlidir. Seri muhakeme usulünde, şüpheli dinlenir; ancak bu dinleme, yalnızca seri muhakeme usulünün kabul edilip edilmediğine ilişkindir. Muhakemenin gidişatına yön verme şeklinde bir hukuki dinlenilme sürecinden bahsedilemez. Şüpheli meramını mahkemeye anlatamadan ve müdafî yardımından etkin bir şekilde yararlanamadan bir yaptırıma maruz kalmaktadır¹⁴⁷. Basit yargılama usulünde ise, mahkeme tarafından bu usulün uygulanmasına karar verildikten sonra tarafların yazılı savunmalarını on beş gün içerisinde sunmaları istenmektedir. Tarafların yazılı beyanda bulunma hakkı söz konusu olsa da, sanığın muhakemeye yön verme hakkını yeterince kullanabildiğini söylemek güçtür¹⁴⁸. Sanığın lehine delil sunması veya mahkemeden tanık dinlenilmesini talep edebilmesi söz konusu değildir. Bu süre zarfında savunma sunulmasa dahi, mahkeme, on beş günlük yasal sürenin sonunda sanık hakkında bir hüküm kuracaktır. Mahkemenin duruşmalı yapılacağı haller istisna olmak üzere, basit yargılama usulünde sanığın hukuki dinlenilme hakkının tam anlamıyla sağlanmadığını söylemek mümkündür.

¹⁴⁴ Öztürk/ Tezcan/ Erdem/ Sırma/ Kırıt/ Özaydın/ Akcan/ Erden, s. 134; Yenidünya/İçer, s. 94; Kafes, s. 182; Taneri, s. 100.

¹⁴⁵ Yenidünya/ İçer, s. 94; Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, s. 54; Şahin/Göktürk, s. 148.

¹⁴⁶ Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, s. 54.

¹⁴⁷ Taşkın, 51.

¹⁴⁸ Yılmaz/Apiş, s. 92.

G. NEMO TENATUR İLKESİ

Kimse kendi suçunun ispatlanması konusunda kovuşturma organlarıyla işbirliğinde bulunmak zorunda olmayıp bu konuda serbesttir¹⁴⁹. Kimse kendisi aleyhine delil vermeye mecbur tutulamaz; burada ifade edilen mecburiyet, bir kimsenin aktif bir davranışla kendisinin suçlanmasına yardımcı olmasının yasaklanmış olması demektir¹⁵⁰. Aksi, Yargıtay tarafından bozma sebebi sayılmıştır¹⁵¹. Anayasa'nın 38. maddesinde “hiç kimsenin kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamayacağı” şeklinde ifade edilen bu ilke, aynı zamanda CMK m. 48’de de açıkça vurgulanmıştır. Bu ilke bünyesinde, hem sanığın susma hem de aktif savunma yoluyla kendisini suçlamadan kurtarabilme hakkını barındırmaktadır¹⁵². Pasif bir hak niteliğinde olsa da, sanığın kişilik hakkının bir ifade biçimi olan susma hakkı hatırlatılmadan yapılacak soruşturma veya kovuşturmadan elde edilen beyanlar, delil yasaklarını teşkil eder ve mutlak bozma nedeni oluşturur¹⁵³.

Geleneksel ceza muhakemesi, bu ilkeye aykırı olmamak kaydı ile yürütülen bir süreç ilişkindir. Seri muhakeme usulünün bu ilkeyle ilişkisi, şüphelinin ceza indirimi elde etmek amacıyla işlemediği bir suçtan dolayı Cumhuriyet savcısının bu yöndeki teklifini kabul etmesi halinde ortaya çıkabilir¹⁵⁴. Her ne kadar seri muhakeme usulünde şüphelinin teklifi özgür iradesi ile müdafî huzurunda kabulü esas alınmakta ise de; müdafî olmaksızın yürütülen bilgilendirme aşamasında, şüpheliyi daha az ceza indirimi alacağı gerekçesiyle kabule yönelik

¹⁴⁹ **Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe**, s. 54; **Şahin/Göktürk**, s. 143; **Yenidünya/İçer**, s. 92; **İnci, Z. Özen:** “Şüpheli ve Sanığa Rağmen Bir Ceza Muhakemesi Hukuku Mu? Şüpheli ve Sanığın Ceza Muhakemesi Hukuku İşlemlerine Katılma Yükümlülüğü ve Bu Yükümlülüğün Sınırları Hakkında Düşünceler”, Hacettepe HFD, 7 (2) 2017, ss. 119-168, (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/744973>), (E.T. 28.10.2020), s. 129.

¹⁵⁰ **Yenisey/Nuhoglu**, s. 65; **Aydın Kan, Çağrı:** “Adil Yargılanmanın Bir Unsuru Olarak Susma Hakkı”, TBB Dergisi, S. 91,2010, (<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2010-91-657>), (E.T. 28.10.2020), s. 167; **Taneri**, s. 97.

¹⁵¹ “*CMK'nın 147/1-e maddesi uyarınca susma hakkı bulunan sanığın suçunu ikrar etmediğinden bahisle yerinde ve yeterli olmayan gerekçe ile yazılı biçimde cezasından 5237 sayılı TCK'nın 62/1 maddesi uyarınca indirim yapılmamasına karar verilmesi yasaya aykırıdır*”, Yargıtay 13. CD., 2011/14728 E., 2012/18393 K., 10.09.2012. Aynı yönde bkz. Yargıtay 3. CD., 2011/31970 E., 2012/15894 K., 16.04.2012; Yargıtay 4. CD., 2007/8281 E., 2009/3700 K., 02.03.2009, (www.kazanci.com), (E.T.28.10.2020).

¹⁵² **Öztürk/ Tezcan/ Erdem/ Sırma/ Kırıt/ Özyayın/ Akcan/ Erden**, s. 152; **Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe**, s. 63.

¹⁵³ **Kocaoğlu, Serhat Sinan:** “Susma Hakkı”, Ankara Barosu Dergisi, 2011/1, (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/397793>), (E.T. 28.10.2020), s. 40.

¹⁵⁴ **Erdem/ Şentürk**, s. 584.

zorlamalar veya şüphelinin bu usulü kabul etmemesi halinde başka bir seçeneği olmadığı şeklinde eksik ve yanlış bilgilendirmelerin yapılması söz konusu olabilir. Cumhuriyet savcısının yanı sıra kolluğun bilgilendirme aşamasında yetkili olması, söz konusu ilkeye aykırı uygulamaların gündeme gelebileceğini düşündürmektedir. Basit yargılama usulünde ise, mahkeme tarafından uygulanacak olan indirim oranı teşvik niteliğinde olduğu için, sanığı kendisi hakkında açıklamada bulunmaya sevk edebilir. Ancak hükme itiraz halinde, mahkemenin duruşmalı yargılama yapacağı kabul edildiği için, sanığın dezavantajlı durumu bir şekilde bertaraf edilmeye çalışıldığı söylemek mümkündür.

H. MASUMİYET KARİNESİ

Masumiyet karinesi, sanığın mahkumiyeti kesinleşinceye kadar suçlu sayılmamasıdır¹⁵⁵ (AİHS m. 6/2, 1982 Anayasası m. 38/4). Söz konusu düzenleme bir karineyi ifade eder¹⁵⁶. Karine, hem soruşturma hem de kovuşturma aşamasında geçerli olup kişinin suç işlediğine dair kesinleşmiş bir yargı kararı olmadan suçlu olarak kabul edilmemesini güvence altına almaktadır¹⁵⁷. Ceza muhakemesindeki yansımaları, şüpheden sanık yararlanır ilkesidir¹⁵⁸. Sanığın suçsuzluğu konusunda, hakimi ikna etme yükümlülüğü bulunmamaktadır¹⁵⁹. Soruşturma ve kovuşturma makamlarının önüne gelen olayda, şüpheli veya sanık sıfatındaki kimselerin her daim masum olabileceğini göz önünde bulundurmaları gerekmektedir¹⁶⁰.

Seri muhakeme usulünde, şüphelinin müdafii huzurunda teklifi kabul etmesi üzerine, Cumhuriyet savcısının belirlediği yaptırım doğrultusunda mahkeme tarafından mahkumiyet hükmü kurulmaktadır. Şüphelinin beraat etme olasılığı varken yargıya olan güvensizlik, uzun süren muhakeme süreci ve sürecin nasıl sonuçlanacağına ilişkin belirsiz durumların yaşanma ihtimali nedeniyle, seri muhakeme usulünün kabul edilmesi halinde verilen mahkumiyet

¹⁵⁵ Centel/ Zafer, s. 163; Tezcan/Durmuş/ Erdem, Mustafa Ruhan, Sancakdar, Oğuz/ Önok, Rifat Murat: İnsan Hakları El Kitabı, Seçkin Yayıncılık, Güncellenmiş 6. Baskı, Ankara, Kasım 2016, s. 319; Şık, Hüseyin: “Suçsuzluk Karinesi”, (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/159949>), (E.T. 28.10.2020), s. 104; Taneri, s. 98.

¹⁵⁶ Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, s. 56.

¹⁵⁷ Kürşat Eyol/AYM, B. No: 2012/665, 13.06.2013, parag. 26, (www.anayasa.gov.tr), (E.T. 20.11.2020).

¹⁵⁸ Erdem/ Şentürk, s. 584.

¹⁵⁹ Şık, s. 117-118.

¹⁶⁰ Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, s. 56; Öztürk/ Tezcan/ Erdem/ Sırma/ Kırıt/ Özeydin/ Akcan/ Erden, s. 152.

hükmü bakımından şüphelinin masumiyet karinesinin nasıl yorumlanacağı belirsizdir. Bu durumun, duruşma yapılmaksızın ve yalnızca yazılı savunmalar alınmak suretiyle gerçekleştirilen basit yargılama usulü için de gözden geçirilmesi gerekir.

I. SAVUNMA HAKKI VE MÜDAFİ YARDIMINDAN YARARLANMA HAKKI

Ceza muhakemesi çerçevesinde bir suçlamayla karşılaşan şüpheli veya sanık bakımından en önemli haklardan biri, suçlamadan kurtulmasını sağlayabilecek olan bir savunma hakkına sahip olmaktır¹⁶¹. İddiaya karşı savunma tanınmadığı sürece, silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkelerine uygun muhakeme yapılması ve maddi gerçeğe ulaşılması mümkün değildir¹⁶². Anayasa'nın 36/1. maddesinde, *“herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir”* denilmek suretiyle bu hak, hüküm altına alınmıştır. Yine, AİHS m. 6/3-b bendi gereğince, sanığın *“savunmasını hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olmak”* hakkının olduğu ifade edilmiştir. CMK'ya göre bu hakkın kısıtlanması, mutlak bozma sebebi olarak kabul edilmektedir¹⁶³.

Savunma hakkı, bünyesinde birçok hakkı içermektedir¹⁶⁴. Bunlardan biri de, müdafiden yararlanma hakkıdır. Ceza muhakemesinde iddia karşısında şüpheli veya sanığın savunmasızlık hali, bir müdafin hukuki yardımı ile telafi edilebilir¹⁶⁵. Müdafiden yararlanma hakkı, adil yargılanma hakkının bir gereğidir¹⁶⁶. AİHS m. 6/3-c bendi gereğince, sanığın *“kendi kendini savunmak veya kendi seçeceği bir avukatın yardımından yararlanmak ve eğer avukat tutmak için mali olanaklardan yoksunsa ve adaletin selameti gerektiriyorsa, mahkemece görevlendirilecek bir avukatın parası ödemeksizin yardımından yararlanabilmek”* hakkı, adil yargılanma hakkının bir unsuru olarak güvence altına alınmıştır. Şüpheli veya sanık, soruşturma ve kovuşturmanın her aşamasında bir veya birden fazla müdafin yardımından yararlanabilir (CMK m. 149/1). Soruşturma ve kovuşturma evrelerinin her

¹⁶¹ Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, s. 61; Yenidünya/ İçer, s. 94.

¹⁶² Yusuf Karakuş ve Diğerleri/AYM, B. No: 2014/12002, 08.12.2016, parag. 69, (www.anayasa.gov.tr), (E.T. 20.11.2020).

¹⁶³ Öztürk/ Tezcan/ Erdem/ Sırma/ Kırıt/ Özaydın/ Akcan/ Erden, s. 153.

¹⁶⁴ Centel/ Zafer, s. 158.

¹⁶⁵ Sami Özbil/AYM, B. No: 2012/543, 15.10.2014, parag. 76, (www.anayasa.gov.tr), (E.T. 20.11.2020).

¹⁶⁶ Yenidünya/ İçer, s. 97; Altıparmak, s. 262.

aşamasında avukatın, şüpheli veya sanıkla görüşme, ifade alma veya sorgu sürecinde yanında olma ve hukuki yardımda bulunma hakkı engellenemez, kısıtlanamaz (CMK m. 149/3).

Geleneksel ceza muhakemesinde, sanığın savunma ve müdafiden yararlanma hakkının gereği gibi yerine getirilmesi esastır. Müdafî olmaksızın yapılan bilgilendirme süreci hariç, şüphelinin teklifi müdafî huzurunda kabul etmesiyle uygulama alanı bulan seri muhakeme usulünde müdafî katılımının sağlanması yerinde bir düzenlemedir. Ancak burada önemli olan, müdafî etkin bir katılımının sağlanmasıdır. Bilgilendirme aşamasında müdafî bulunmaması ise, seri muhakeme usulü bakımından bir eksikliklerdir. Şüphelinin özgür iradesinin her türlü etkiye açık bırakılması anlamına gelmektedir. Basit yargılama usulünde ise, müdafî bulunmasının zorunlu olması şeklinde bir düzenleme olmadığı gibi müdafî sanığın yanında yer alarak etkin rol oynayabileceği bir süreç de söz konusu değildir. Mahkemenin duruşmalı yargılama yapacağı hallerde, müdafî sürece aktif bir şekilde katılarak sanığın savunmasını gereği gibi yapmasına yardımcı olmalıdır. Kısaca, kanun koyucunun basitleştirilmiş ve kısaltılmış bir yargılama sağlamayı hedeflerken, sanığın savunma ve müdafî yardımından yararlanma hakkından yoksun bırakıldığı söylenebilir.

J. DURUŞMADA HAZIR BULUNMA HAKKI

Ceza muhakemesinde adil yargılanma hakkının yerine getirildiğini söyleyebilmek için mevcut olması gereken haklardan biri de, sanığın duruşmada hazır bulunma hakkıdır¹⁶⁷. Bu hakkın iki anlamı vardır: Birincisi, sanık, ceza muhakemesinin kendisine tanıdığı susma, savunma, delillerin toplanmasını isteme, daha geniş bir ifadeyle, hakkında adil bir yargılanma yapılabilmesini sağlama imkanına erişmiş olur¹⁶⁸. İkincisi ise, adil yargılanma neticesinde maddi gerçeğin ortaya çıkarılabilmesine olanak tanınmış olur¹⁶⁹. Bu sayede, sanığın savunma ve muhakemeye yön vermek hakkı da güvence altına alınmaktadır¹⁷⁰. Hazır bulunmanın istisnaları olmak kaydıyla, ceza muhakemesinde kural olarak, sanığın duruşmada hazır bulunması aranmakta; hazır bulunmayan sanık hakkında duruşma yapılamayacağı belirtilmektedir (CMK m.193/1).

¹⁶⁷ Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, s. 77; Tezcan/ Erdem/ Sancakdar/ Önok, s. 339.

¹⁶⁸ Şahin/ Göktürk, s. 77.

¹⁶⁹ Yenidünya/ İçer, s. 100.

¹⁷⁰ Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, s. 77; Öztürk/ Tezcan/ Erdem/ Sırma/ Kırıt/ Özyayın/ Akcan/ Erden, s. 154.

Seri muhakeme usulünde, şüphelinin mahkeme huzurunda dinlenilmek suretiyle hazır bulunması söz konusudur; ancak, ceza muhakemesinin kendisine tanıdığı susma, savunma, delillerin toplanmasını isteme, daha geniş bir ifadeyle, hakkında adil bir yargılanma yapılabilmesini sağlama imkanına sahip değildir. Mahkeme tarafından şüphelinin yalnızca seri muhakeme usulünün uygulanması ve kabulüne ilişkin bilgisine başvurulmaktadır. Bu durumda, şüphelinin hazır bulunma hakkının ne ölçüde gerçekleştiği tartışılır. Basit yargılama usulünde ise, sanığın hazır bulunma hakkına istisna getirildiği ifade edilmiştir¹⁷¹. Bu usulde, sanığın savunması yazılı olarak alınmakta; duruşma, sorgu ve delillerin tartışılması gibi muhakeme işlemlerine gerek duyulmadan hüküm kurulmaktadır¹⁷².

K. DAVASIZ YARGILAMA OLMAZ İLKESİ

Bir fiilin yargılanmasına başlanabilmesi için, kural olarak, o fiilin suç teşkil ettiğinin ve failin cezalandırılması gerektiğinin ileri sürülmesini ifade eden ilkeye, “*davasız yargılama olmaz ilkesi*” denilmektedir¹⁷³. Kovuşturma evresinin başlaması, iddianamenin kabulüne bağlıdır (CMK m. 170, 175); Cumhuriyet savcısı tarafından iddianame tanzim edilmedikçe, mahkeme o işe el koyamaz¹⁷⁴. Nitekim, mahkemenin yargılama ve hüküm verme yetkisi sadece açılmış olan dava ile sınırlıdır¹⁷⁵. CMK m. 225’te bu husus, “*hüküm, ancak iddianamede unsurları gösterilen suça ilişkin fiil ve fail hakkında verilir*” şeklinde düzenlenmektedir.

Geleneksel ceza muhakemesinde, Cumhuriyet savcısı tarafından tanzim edilen iddianamenin mahkeme tarafından kabul edilmesi ile kovuşturma aşamasına geçilmekte ve mahkemenin yargılama ve hüküm verme yetkisi ancak açılmış olan dava ile sınırlı olmaktadır. Seri muhakeme usulünde, soruşturma evresi sonunda bir iddianame düzenlenmez. Cumhuriyet savcısı, somut cezayı belirledikten sonra, şüpheli hakkında seri muhakeme usulünün uygulanmasını yazılı olarak görevli mahkemeden talep eder. Bu talepname ile bağlı olan mahkemenin hüküm ve delillerin takdirinde yetkisi yoktur. Ortada gerçek anlamda bir yargılama veya davadan söz edilemez. Seri muhakeme usulünde, davayı açan ve takip eden savcılık makamı ile hükmü veren yargılama makamı birbirinden şeklen bağımsız görünse de;

¹⁷¹ Değirmenci, s. 46.

¹⁷² Değirmenci, s. 46.

¹⁷³ Öztürk/ Tezcan/ Erdem/ Sırma/ Kırıt/ Özyayın/ Akcan/ Erden, s. 143; Yenidünya/İçer, s. 540.

¹⁷⁴ Yenidünya/İçer, s. 540.

¹⁷⁵ Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, s. 55; Centel/ Zafer, s. 70.

talepnamenin tanziminden sonraki aşamada mahkemenin yalnızca onay makamı niteliğinde olması karşısında, davasız yargılama olmaz ilkesinin sağlandığını söylemek güçtür.

L. MAKUL SÜREDE YARGILANMA HAKKI

AİHS m.6/1’de, “*sanığın yüklenen suçlamalar hakkında makul süre içinde karar verilmesini isteme*” hakkına sahip olduğu ifade edilmiştir. Yine, Anayasa m. 141/son cümlesinde, “*davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılmasının yargının görevi olduğu*” vurgulanmaktadır. Bir davanın süresinin makul olup olmadığının tespitinde göz önünde bulundurulması gereken kriterler; davanın karmaşıklığı, yargılamanın kaç dereceli olduğu, tarafların ve ilgili makamların yargılama sürecindeki tutumu ve başvurusunun davanın hızla sonuçlandırılmasındaki menfaatinin niteliği şeklinde sıralanabilir¹⁷⁶. Bu kriterlerin arasında mahkemelerin iş yükünün fazlalığının bulunmaması, Anayasa Mahkemesi’nin bu hususu “*yargılamanın makul bir sürede yapılmaması açısından geçerli bir neden olarak kabul etmediği*” şeklinde yorumlamak mümkündür. Makul süre, yalnızca kovuşturma için değil; soruşturma evresi için de geçerli olmalıdır¹⁷⁷.

Seri muhakeme ve basit yargılama usulünde, kanun koyucu tüm suçlar bakımından ortak ve standart uygulanan muhakeme usulünü farklılaştırmayı, belirli bir önem derecesinin altındaki suçlarda muhakeme sürecini formalitelerden arındırmayı ve mahkemelerin artan iş yüklerini göz önüne alarak duruşma yapmaksızın kısa ve etkili bir sürede, bozulan kamu düzenini yeniden sağlamayı hedeflemektedir. Bu usullerin uygulanması ile birlikte, şüpheli veya sanığın makul sürede yargılanma hakkına sahip olduğunu; ancak başta savunma hakkı olmak üzere çeşitli haklarını kullanmaktan büyük ölçüde sarfınazar ettiğini söylemek mümkündür.

M. KANUNİ HAKİM GÜVENCESİ VE ANAYASAL YARGI YETKİSİ

Kanuni hakim güvencesi, mahkemelerin görev ve yetkisine ilişkin kuralların yasa yoluyla düzenlenmesini ifade etmektedir¹⁷⁸. Anayasa’nın 37. maddesinde hüküm altına alınan bu güvence, “*hiç kimsenin kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılmayacağını; bir kimseyi kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü mercilerin kurulamayacağını*”

¹⁷⁶ Güher Ergun ve Diğerleri, parag. 41-45, (www.anayasa.gov.tr), (E.T. 20.11.2020).

¹⁷⁷ Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, s. 55; Centel/ Zafer, s. 154.

¹⁷⁸ Yenidünya/ İçer, s. 23.

ifade etmektedir. Bu düzenleme Anayasa Mahkemesi kararlarında, kişinin hangi mahkemede yargılanacağını önceden ve kesin olarak bilmesini gerektiren doğal hâkim ilkesini koruyan bir hüküm olarak ele alınmaktadır¹⁷⁹. Sanığın, mahkeme tarafından ve aleni olarak yargılanma hakkı vardır¹⁸⁰. Nitekim, bir hukuk devleti vatandaşı olağan, bağımsız ve tarafsız bir hakim tarafından yargılanma hakkına sahiptir (Anayasa m. 36, 142). Basit yargılama usulü bakımından olmasa da, seri muhakeme usulünün bu ilkeye aykırılık teşkil ettiği aşıkardır. Seri muhakeme usulünde, teklifin müdafii huzurunda şüpheli tarafından kabul edilmesi üzerine Cumhuriyet savcısı belirlediği yaptırım doğrultusunda bir talepname hazırlar ve mahkemeye sunar. Ceza muhakemesi sistemi içerisinde bugüne kadar cezanın bireyselleştirilmesi yalnızca mahkeme tarafından gerçekleştirilen bir yargılama faaliyeti olmuş; seri muhakeme usulünde ise bu yetki, Cumhuriyet savcısına tanınmıştır. Mahkemeye ait olan hükmü belirleme yetkisinin Cumhuriyet savcısına verilmesi, açıkça Anayasa'ya aykırıdır (Anayasa m. 9). Seri muhakeme usulü ile Cumhuriyet savcısına yalnızca uygulanacak yaptırımı değil; aynı zamanda bu yaptırımı seçenek yaptırımlara çevirme, erteleme, hükmün açıklanmasının geri bırakılması ve güvenlik tedbirlerini belirleyebilme yetkileri devredilmiştir. Söz konusu düzenlemenin dosya yükünün azaltılması amacıyla iddia ve yargılama makamlarının tek bir kişide birleştirilmesine ve savunma makamının da kısmen işlevsiz hale getirilmesine yol açması, ceza muhakemesinin maddi gerçeğe hukuk devleti ilkesi aracılığıyla ulaşma yolunun terk edilmemesi adına, özellikle yargılama makamının işlevsel hale getirilmesi yoluyla revize edilmesi gerekir¹⁸¹.

CMK m. 230 gereğince hükmün gerekçeli olması gerektiğinden, seri muhakeme usulünü uygulayan ve yaptırımı belirleme yetkisine haiz olan Cumhuriyet savcısının gerekçe gösterme zorunluluğunun bulunup bulunmadığı ve cezayı belirlerken alt sınırdan nasıl uzaklaşacağı hususunda herhangi bir düzenleme yer almamaktadır. Ayrıca, seri muhakeme usulünde, Cumhuriyet savcısının alt ve üst sınırlar arasında ceza tayinine yönelik takdir yetkisini denetleyecek bir mercii de yoktur. Anayasa m. 138 gereğince ise, *“hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz”* şeklindeki düzenlemeyle, mahkemelerin bağımsızlığı güvence altında alınmaktadır. Seri muhakeme

¹⁷⁹ Deniz Seki/AYM, B. No: 2014/5170, 25.06.2015, parag. 51; Tahir Gökatalay/AYM, B. No: 2013/1780, 20.03.2014, parag. 79, (www.anayasa.gov.tr), (E.T. 20.11.2020).

¹⁸⁰ Centel/ Zafer, s. 152.

¹⁸¹ Yılmaz/Apiş, s. 80.

usulünde, mahkemenin incelemesi sınırlıdır. Mahkeme eylemin seri muhakeme usulü kapsamında olduğu, şüpheliye Kanunda öngörülen koşullar çerçevesinde teklif edildiği ve şüphelinin teklifi müdafî huzurunda özgür iradesi ile kabul ettiği kanaatine varırsa, taleplemede yer alan yaptırım doğrultusunda hüküm kurar. Yaptırımın belirlenmesinde mahkemenin takdir yetkisi yoktur. Seri muhakeme usulü sonucu verilen karar, ya CMK m. 223/5 kapsamında mahkumiyet hükmü ya da dosyayı Cumhuriyet Başsavcılığına geri gönderme kararı hariç beraat, düşme, ceza verilmesine yer olmadığı şeklinde bir karar vermesi mümkün değildir. Mahkemenin taleplemede yer alan yaptırımla bağlı olması, Anayasa m. 138'e aykırıdır. Oysaki, mahkemelerin bağımsızlığı, ceza muhakemesinin temel ilkelerinden biri olup adil yargılanma hakkı bakımından son derece önemlidir¹⁸².

N. ÖLÇÜLÜLÜK (ORANLILIK) İLKESİ

Ceza muhakemesinde oranlılık, failin eyleminin ağırlığı ile başvurulacak önlem veya işlemin ağırlığı arasında bulunması istenen dengedir¹⁸³. Aynı zamanda, hukuk devleti ilkesinin de bir uzantısıdır¹⁸⁴. Bu ilke gereğince, bir ceza muhakemesi işleminin yapılması ile sağlanması beklenen yarar ve verilmesi imkan dahilinde bulunan zarar arasında bir oranın bulunması; aksi halde işlemde vazgeçilmesi gerekmektedir¹⁸⁵.

Geleneksel muhakeme usulünden farklı olarak, seri muhakeme ve basit yargılama usullerinde amaç; *"hızlı ve maliyeti etkin çözümler üreten usuller yoluyla yargı mercilerinin artan iş yüklerinin hafifletilmesi, böylece daha karmaşık ve ağır suçlar bakımından ihtiyaç duyulan zaman ve mali kaynağa tasarruf sağlama ile bozulan kamu düzenini kısa sürede yeniden tesis etme"* şeklinde ifade edilmektedir¹⁸⁶. Burada muhakeme ekonomisi göz önünde tutularak, en kısa sürede ve en az masrafla yargılamanın sonuçlandırılması hedeflense de; ceza muhakemesinin diğer ilkelerinin ölçsüz bir şekilde bu ilkeye feda edilmesi mümkün değildir. Çünkü, muhakeme ekonomisi temel hak ve özgürlüklerin feda edilmesini meşru kılacak bir üst ilke asla değildir. Seri muhakeme ve basit yargılama usullerinin uygulanmasıyla birlikte, sağlanması beklenen yarar ile verilmesi imkan dahilinde bulunan zarar arasında bir oranın bulunmadığı kanaatindeyiz.

¹⁸² Yenisey/Nuhoğlu, s. 67.

¹⁸³ İnci, s. 126.

¹⁸⁴ Özbek/Doğan/Bacaksız/Tepe, s. 47; İnci, s. 126.

¹⁸⁵ Özbek/Doğan/Bacaksız/Tepe, s. 48.

¹⁸⁶ Taneri, s. 15.

SONUÇ

Ceza muhakemesi sürecinin uzunluğu, yargıda iş yükünün giderek artması, bozulan kamu düzeninin yerine getirilmesinin zaman alması ve toplumun adalete olan güveninin sarsılması gibi sorunlar, pek çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de alternatif çözüm arayışlarını gündeme getirmiştir. Bu arayışlar özünde muhakemenin seri, hızlı ve daha az masrafla çözümlenmesi amacına yöneliktir. 7188 sayılı Kanunla birlikte hukuk sistemimize giren “*seri muhakeme ve basit yargılama usulleri*” de bu amaca yönelik olarak düzenlenmiş; ancak bu iki usul göz önüne alındığında, ceza muhakemesinin temel ilkelerinin büyük ölçüde ihlal edildiği anlaşılmaktadır.

Geleneksel ceza muhakemesi, maddi gerçeğe ulaşma amacına yöneliktir; bu amaca ancak sanığın lehine ve aleyhine olan tüm delillerin duruşma ortamında tartışıldığı, halka açık ve yüz yüze bir muhakemede, iddia ve savunmadan bağımsız olarak ve masumiyet karinesi de göz önüne alınarak ulaşılmaktadır. Seri muhakeme usulünde ise, muhakeme sürecinin formalitelerden arındırılarak, duruşma yapılmaksızın kısa sürede ve etkili şekilde sonuca ulaşması ön plandadır. Teklifin şüpheli tarafından müdafî huzurunda kabul edilmesiyle birlikte başlayan süreçte, iddianame düzenlenmesi ya da duruşma ortamı yaratılarak bir yargılama yapılması ortadan kalkmaktadır. Bu yönüyle, seri muhakeme usulü davasız yargılama olmaz ilkesine aykırılık teşkil etmektedir. Öte yandan, müdafî olmaksızın yapılan bilgilendirme süreci hariç, şüphelinin teklifi müdafî huzurunda kabul etmesiyle uygulama alanı bulan seri muhakeme usulünde müdafî katılımının sağlanması yerinde ancak geç bir düzenlemedir. Şüphelinin özgür iradesini yönlendirme, kabule zorlama veya bilgilendirmenin kapsamının yeterince şüpheliye aktarılmamış olma ihtimalinin önüne geçmek adına, şüphelinin yanında müdafî bulunması gerekir. Ancak burada önemli olan, müdafîin şeklen değil, aktif bir katılımın sağlanmasının amaçlanmasıdır. Ayrıca, şüphelinin özgür iradesinin esas alındığı bu usulde, şüphelinin bilgilendirilmesi aşaması hariç, Cumhuriyet savcısının yetkileri ile şüpheli hakları arasında silahlarının eşitliğinin büyük ölçüde sağlandığı da söylenebilir.

Teklifin şüpheli tarafından müdafî huzurunda kabul edilmesi üzerine, Cumhuriyet savcısı tarafından talepname düzenlenmektedir. Cumhuriyet savcısı bu taleplemede yer alan yaptırım doğrultusunda, görevli mahkemeden şüpheli hakkında seri muhakeme usulünün uygulanmasını ister. Bunun üzerine inceleme yapan mahkeme, şüpheliyi müdafî huzurunda duruşma açarak dinlese de; soruşturmanın genişletilmesi, yeni delillerin toplanması ve tanık

dinlenmesi gibi yetkileri haiz değildir. Mahkemenin taleple bağlı olması, delillerin serbestçe değerlendirilmesi ilkesiyle bağdaşmaz. Ceza muhakemesi sistemi içerisinde bugüne kadar cezanın bireyselleştirilmesi yalnızca mahkeme tarafından gerçekleştirilen bir yargılama faaliyeti olmuş; seri muhakeme usulünde ise bu yetki, Cumhuriyet savcısına tanınmıştır. Mahkemeye ait olan hükmü belirleme yetkisinin Cumhuriyet savcısına verilmesi, kanuni hakim güvencesine aykırıdır. Seri muhakeme usulü ile Cumhuriyet savcısına yalnızca uygulanacak yaptırım değil; aynı zamanda bu yaptırımı seçenek yaptırımlara çevirme, erteleme, hükmün açıklanmasının geri bırakılması ve güvenlik tedbirlerini belirleyebilme yetkileri devredilmiştir. Söz konusu düzenlemenin dosya yükünün azaltılması amacıyla iddia ve yargılama makamlarının tek bir kişide birleştirilmesine ve savunma makamının da kısmen işlevsiz hale getirilmesine yol açması, ceza muhakemesinin maddi gerçeğe hukuk devleti ilkesi aracılığıyla ulaşma yolunun terk edilmemesi adına, özellikle yargılama makamının işlevsel hale getirilmesi yoluyla revize edilmesi gerekir.

Seri muhakeme usulünde, şüphelinin beraat etme olasılığı varken yargıya olan güvensizlik, uzun süren muhakeme süreci ve sürecin nasıl sonuçlanacağına ilişkin belirsiz durumların yaşanma ihtimali nedeniyle, seri muhakeme usulünün kabul edilmesi halinde verilen mahkumiyet hükmü bakımından şüphelinin masumiyet karinesinin nasıl yorumlanacağı ise belirsizdir. Bu durumun, duruşma yapılmaksızın ve yalnızca yazılı savunmalar alınmak suretiyle gerçekleştirilen basit yargılama usulü için de gözden geçirilmesi gerekir. Yine, seri muhakeme usulünde ortada gerçek anlamda bir yargılama olmadığı için, şüphelinin lehine veya aleyhine delillerin duruşma ortamında tartışılması söz konusu değildir. Delillerin duruşma ortamında ve halka açık bir şekilde tartışılmadığı, mağdur ve suçtan zarar görenin sürece aktif olarak katılımının sağlanmadığı ve mahkemenin yetkisinin sınırlı ve talepname ile bağlı olması nedeni ile Cumhuriyet savcısından bağımsız bir muhakeme sürecinin yürütülmediği bir süreçte doğrudan doğruyalık ve sözlülük ilkesinin varlığından bahsedilemez. Ayrıca, meramını anlatma ilkesi de tam anlamıyla sağlanamamaktadır. Her ne kadar kanun koyucu belirli bir önem derecesi altındaki suçlar için bu usule başvurulmasını tahdidi olarak belirlemiş ise de; muhakeme süreci sonunda verilen kararın mahkumiyet olduğu ve adli sicile işlendiği noktada, mahkemenin temel amacı olan maddi gerçeğe ulaşmak yerine hızlı, basit ve daha az masraflı bir yola başvurulmasının hedeflenmesi ölçülülük ilkesi açısından da yerinde değildir. Nitekim, muhakeme ekonomisinin yerine getirilmesi adına, şüpheli veya sanığın temel hak ve özgürlüklerinin feda edilmesi mümkün değildir.

Basit yargılama usulünde, duruşma yapılmadan yalnızca dosya üzerinde, çoğu zaman sanığın savunması, Cumhuriyet savcısının görüşü ve tanık anlatımlarına başvurulmaksızın basit, hızlı bir muhakeme süreci amacına yönelik bir yargılama yapılmaktadır. Müdafin rolü etkin değildir. Bu haliyle, savunma hakkı kapsamında müdafiden yararlanma hakkına önem verilmediği anlaşılmaktadır. Bu usul açısından tez, anti-tez ve sentez şeklinde ortaya çıkan bir hükümden değil; mahkemenin önünde yazılı savunma ve iddianameden yola çıkarak varmış olduğu sonucu bildirmesi şeklinde sözlülükten yazılılığa doğru bir evrilme söz konusudur. Maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasından uzaktır. Mahkemenin adeta iddia makamı gibi, Cumhuriyet savcısının görüşü alınmaksızın basit yargılanma usulünün uygulanmasına karar vermesi ile başlayan süreçte, duruşmalı haller dışında, sanığın ve tarafların bir hukuk devletinde yargılamaya ilişkin kendilerine tanınmış olan hakları tam anlamıyla kullanamadıkları aşikardır.

Yukarıda yapılan açıklamalar değerlendirildiğinde, seri muhakeme ve basit yargılama usullerinin uygulanması ile birlikte şüpheli veya sanığın makul sürede yargılanma hakkına sahip olduğunu; ancak başta savunma hakkı olmak üzere, çeşitli haklarını kullanmaktan büyük ölçüde sarfınazar ettiğini söylemek mümkündür. Ancak daha hızlı ve az masraflı bir muhakeme süreci hedeflenmesi adına, şüpheli veya sanığın temel hak ve özgürlüklerinin ihlal edilmesinin yerinde olmadığı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

Altıparmak, Cüneyd: “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Altıncı Maddesi Kapsamında Adil Yargılanma Hakkının Esasları”, TBB Dergisi, Sayı:6, 2006, (<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2006-63-218>), (E.T. 22.10.2020).

Aydın Kan, Çağrı: “Adil Yargılanmanın Bir Unsuru Olarak Susma Hakkı”, TBB Dergisi, 2010 (91), (<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2010-91-657>), (E.T. 28.10.2020).

Aydın, Devrim: Ceza Muhakemesinde Deliller, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014.

Bacaksız, Pınar: “İddianame Pazarlığı (Plea Bargaining)”, Ceza Hukuku Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 7, Ağustos 2008, ss. 151-170. (www.jurix.com.tr), (E.T. 29.05.2020).

Balo, Yusuf Solmaz/ Şentürk, Ekrem: “Amerika Birleşik Devletleri Ceza Hukuku Uygulamasında Savcı-Sanık Pazarlığı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: XVII, Sayı: 1-2, Yıl: 2013, (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/789321>), (E.T. 28.05.2020).

Başlar, Yusuf: Ceza Yargılamasında Elektronik Delil, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016.

Centel, Nur/ Zafer, Hamide: Ceza Muhakemesi Hukuku, Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 12. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, Ekim 2015.

Değirmenci, Olgun: “Ceza Muhakemesi Hukukunda Basit Yargılama Usulü (CMK m. 251-252)”, Terazi Hukuk Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 161, Ocak 2020, ss. 36-51. (www.jurix.com.tr), (E.T. 27.05.2020)

Dülger, Murat Volkan: “Yargı Reformu: Gerçekten Bir Reform Mu?”, (https://www.academia.edu/40554795/Yarg%C4%B1_Reformu_Ger%C3%A7ekten_Bir_Reform_Mu), (E.T. 20.11.2020).

Erdem, Mustafa Ruhan/ Şentürk, Candide: “Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Kurum Olarak Seri Muhakeme Yöntemi (CMK m. 250)”, Ceza Hukuku Dergisi, Cilt: 14, Sayı: 41, Aralık 2019, ss. 573-601, (www.jurix.com.tr), (E.T. 27.05.2020).

Gödekli, Mehmet: “Türk Ceza Muhakemesinde Maddi Gerçeğe Ulaşmanın Ön Koşulu Olarak Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasağı”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 65 (4) 2016, ss. 1815-1924, (<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/2150/22273.pdf>), ((E.T. 22.10.2020).

İnci, Z. Özen: “Şüpheli ve Sanığa Rağmen Bir Ceza Muhakemesi Hukuku Mu? Şüpheli ve Sanığın Ceza Muhakemesi Hukuku İşlemlerine Katlanma Yükümlülüğü ve Bu Yükümlülüğün

Sınırları Hakkında Düşünceler”, Hacettepe HFD, 7 (2) 2017, ss. 119-168, (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/744973>), (E.T. 28.10.2020).

Kafes, Veli: “Ceza Muhakemesinde Meram Anlatma İlkesinin Sağlanması”, CHKD, Cilt: 3, Sayı: 2, 2015, (<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/331448>), (E.T. 22.10.2020).

Karakehya, Hakan, “Dolaylı Maddi Gerçek: Ceza Muhakemesinde Yargılama Makamının Maddi Gerçeğe Deliller Aracılığıyla Ulaşma Zorunluluğu Üzerine”, TAAD, Yıl: 7, Sayı: 27, Temmuz 2016, (<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/981985>), (E.T. 22.10.2020).

Kızılarslan, Hakan: “7188 Sayılı Kanun’la Ceza Muhakemesi Hukukuna Getirilen Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulleri”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:14, Sayı:183-184, Kasım- Aralık, 2019, ss. 1885- 1960 (www.jurix.com.tr), (E.T. 27.05.2020).

Koca, Mahmut: “Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delilleri Değerlendirme Yasağı”, AÜEHFD, C. IV, S. 1-2, 2000, (<https://hukukdergi.ebyu.edu.tr/?p=867>), (E.T. 24.10.2020).

Kocaoğlu, Serhat Sinan: “Susma Hakkı”, Ankara Barosu Dergisi, 2011/1, (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/397793>), (E.T. 28.10.2020).

Özbek, Veli Özer/ Doğan, Koray/ Bacaksız, Pınar/ Tepe, İlker: Ceza Muhakemesi Hukuku, Gözden Geçirilmiş 11. Baskı, Ankara, Eylül 2018.

Öztürk, Bahri/ Tezcan, Durmuş/ Erdem, Mustafa Ruhan/ Sırma, Özge/ Saygılar, Yasemin F. Kırıt/ Özaydın, Özdem/ Akcan, Esra Alan/ Erden, Efser: Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Güncellenmiş 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Ekim 2015.

Şahin, Cumhuri: “Anayasa Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Ceza Muhakemesinde Silahları Eşitliği ve Çelişmeli Yargılama İlkeleri”, D.E.Ü Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan, C.21, Özel S., 2019, ss. 3051-3065, (<https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2019/09/CUMHUR-SAHIN.pdf>), (E.T. 28.10.2020).

Şahin, Cumhuri/ Göktürk, Neslihan: Ceza Muhakemesi Hukuku-II, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Şubat 2020.

Şık, Hüseyin: “Suçsuzluk Karinesi”, (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/159949>), (E.T. 28.10.2020).

Taneri, Gökhan: Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulü, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Ekim 2020.

Taşkın, Ş. Cankat: Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulü, Adalet Yayınevi, Ankara, Eylül 2020.

Tezcan/Durmuş/ Erdem, Mustafa Ruhan, Sancakdar, Oğuz/ Önok, Rifat Murat: İnsan Hakları El Kitabı, Seçkin Yayıncılık, Güncellenmiş 6. Baskı, Ankara, Kasım 2016.

Uğurlubay, A. Gülsün Aygörmez/ Haydar, Nuran/ Korkmaz, Mehmet: “Seri Muhakeme Usulüne İlişkin Sorunlar”, ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019/2, (<https://dergipark.org.tr/tr/>), (E.T. 27.05.2020).

Ünver Soylu, Gülsüm/ Engür Karaman, Seçil Nergiz: Seri Muhakeme Usulü, Adalet Yayınevi, Ankara, Haziran 2020.

Ünver, Yener/ Hakeri, Hakan: Ceza Muhakemesi Hukuku, Cilt:II, Adalet Yayınevi, 11. Baskı, Ankara, Şubat 2016.

Yenidünya, Caner/ İçer, Zafer: Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara, Ocak 2016.

Yenisey, Feridun/ Nuhoglu, Ayşe: Ceza Muhakemesi Hukuku, Güncellenmiş 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Ekim 2015.

Yılmaz, Zahit/ Apiş, Özge: “Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt: 26, Sayı: 1, Haziran 2020, ss. 62-106, (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1119190>), (E.T. 15.10.2020).

Yücel, Mustafa T.: “Ceza Adaletinde Sapmalar”, (<https://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php>), (E.T. 18.10.2020).

(<https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlarno=256570&pkanunnumarasi=7188>), (E.T. 28.05.2020).

(<https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlarno=256570&pkanunnumarasi=7188>), (E.T. 28.05.2020).

Kararlar

Kremzow/Avusturya, B. No: 12350/86, 21.09.1993, (www.hudoc.echr.coe.int), (E.T. 20.10.2020).

Gijssels/Belçika, B. No: 199983/92, 24.02.1997, (www.hudoc.echr.coe.int), (E.T. 20.10.2020).

Yargıtay 4. CD., 2007/8281 E., 2009/3700 K., 02.03.2009, (www.kazanci.com), (E.T. 28.10.2020).

Yargıtay 3. CD., 2011/31970 E., 2012/15894 K., 16.04.2012, (www.kazanci.com), (E.T. 28.10.2020).

Yargıtay 13. CD., 2011/14728 E., 2012/18393 K., 10.09.2012, (www.kazanci.com), (E.T. 28.10.2020).

Yaşasın Aslan/ AYM, B. No: 2013/1134, 16.05.2013, (www.anayasa.gov.tr), (E.T. 22.11.2020).

Kürşat Eyo/ AYM, B. No: 2012/665, 13.06.2013, (www.anayasa.gov.tr), (E.T. 22.11.2020).

Güher Ergun ve Diğerleri/ AYM, B. No: 2012/13, 02.07.2013, (www.anayasa.gov.tr), (E.T. 22.11.2020).

Yargıtay 13. CD., 2013/725 E., 2013/3735 K., 02.12.2013, (www.kazanci.com), (E.T. 28.10.2020).

YCGK., 2013/4-242 E., 2014/79 K., 18.02.2014, (www.kazanci.com), (E.T. 28.10.2020).

Tahir Gökatalay/AYM, B. No: 2013/1780, 20.03.2014, (www.anayasa.gov.tr), (E.T. 22.11.2020).

Sami Özbil/AYM, B. No: 2012/543, 15.10.2014, (www.anayasa.gov.tr), (E.T. 22.11.2020).

AZ. M. Başvurusu/ AYM, B. No: 2013/560, 16.04.2015, (www.anayasa.gov.tr), (E.T. 22.11.2020).

Deniz Seki/ AYM, B. No: 2014/5170, 25.06.2015, (www.anayasa.gov.tr), (E.T. 22.11.2020).

Yusuf Karkuş ve Diğerleri/ AYM, B. No: 2014/12002, 08.12.2016, (www.anayasa.gov.tr), (E.T. 22.11.2020).

Devran Duran (GK)/ AYM, B. No: 2014/10405, 25.05.2017, (www.anayasa.gov.tr), (E.T. 22.11.2020).

Yargıtay 16. CD., 2018/3296 E., 2019/606, 06.02.2019, (www.kazanci.com), (E.T. 28.10.2020).